

Södertörns högskola | Institutionen för Utbildningsvetenskap
Examensarbete 15 hp | Utbildningsvetenskap C | Hötterminen 2010

För barnets bästa

- En kvalitativ studie om pedagogers syn på sin
anmälningskyldighet

Av: Jennie Birelius
Handledare: Lovisa Bergdahl

Abstract

Title: In the child's best interest – a qualitative study on the interpretation of teachers concerning their obligation to report suspected child abuse.

By: Jennie Birelius. Autumn term of 2010. Teacher Education, University College Södertörn.

Supervisor: Lovisa Bergdahl

This study is aimed at finding out how nursery and pre-school teachers carry out their obligation to report suspected child abuse, and their views on the issue. The study was also aimed at highlighting any difficulties teachers might have when dealing with children who are mistreated. In addition, the study examines the impact on teachers and children when the teachers decide to either report or not report abuse.

The main issues addressed by this study are:

- Are pre-school and nursery teachers aware of their duty to report suspected child abuse and what are their opinions regarding this duty?
- How do the teachers claim they behave if obliged to report and what difficulties do they encounter?

In order to find the answer to these questions, qualitative interviews were made with eight pre-school teachers. The empirical evidence has been put in relation to theories of action and communication as well as to previous research in the area that concerns children who are mistreated. The study demonstrates the complexities that the duty to report child abuse creates and how the ambivalence that arises can inhibit a teacher's actions. Fear of the consequences, regardless of whether the report is made or not, ultimately lead to paralysis, something which the conclusion also shows. Some of the conclusions drawn are that the support to teachers must improve in terms of better co-operation between pre-schools and social services. More time should also be set aside for training and for discussions with colleagues. The duty to report suspected child abuse needs to be addressed in a way that makes it less daunting in order to encourage more teachers to do so. Apprehension regarding the possible consequences that would arise from reporting child abuse should not deter a teacher from helping a vulnerable child.

Keywords: The duty to report, pre-school teachers, difficulties, ambivalence

Nyckelord: Anmälningsskyldighet, pedagoger i förskolan, svårigheter, ambivalens

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till alla de pedagoger som deltagit i min studie. Utan Er hade detta inte gått att genomföra. Dessutom vill jag rikta ett stort tack till rektorn för det rektorsområde där jag valde att göra mina intervjuer, för Ditt samarbete och tips på litteratur Du gett mig.

Jag vill tacka Staffan Olsson som är väl insatt i mitt ämnesområde och som gett mig bra tips på litteratur.

Jag vill rikta ett stort tack till min familj och mina vänner för Ert stöd under denna tid och främst till mamma Bibbi och min bästa vän Anna för Er hjälp med korrekturläsningen.

Slutligen vill jag tacka min handledare Lovisa Bergdahl som hjälpt mig igenom detta arbete med stöd, tips och råd.

Jennie Birelius

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställning	7
2. Bakgrund.....	7
2.1 Föräldrabalken.....	7
2.2 Skollagen och läroplanen för förskolan (Lpfö 1998).....	7
2.3 Anmälningsskyldigheten.....	8
3. Tidigare forskning	10
3.1 Kunskap.....	10
3.2 Rädslor	12
3.3 Stöd åt pedagoger	13
3.4 Övrig litteratur	13
4. Teoretisk referensram	14
4.1 Handlingsteori	15
4.2 Kommunikationsteori	17
5. Metod	18
5.1 Tillvägagångssätt	19
5.2 Urval av intervjupersoner.....	20
5.3 Genomförandet	21
5.4 Bearbetning av materialet	21
5.5 Etiska riktlinjer	22
6. Resultat/Analys	23
6.1 Kunskap.....	23
6.2 Anonymitet.....	28

6.3 Emotionella aspekter.....	29
6.4 Konsekvenser	33
6.5 ”Från det att man gjort en anmälan vet man ingenting”	35
7. Avslutande diskussion	38
8. Litteraturlista	45
9. Bilagor	47
9.1 Information inför kommande intervjuer	47
9.2 Intervjuguide	48

1. Inledning

Betydelsen av att pedagoger vet att de har en anmälningsskyldighet och hur de går tillväga vid en anmälan är indirekt betydelsefullt för alla barn i förskolan. Att pedagoger vet hur de på bästa sätt kan hjälpa de barn som far illa och vilket stöd de kan ge till barnen är av största vikt för att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Det är inte omöjligt att pedagoger i förskolan ibland känner oro för de barn de dagligen möter i sin verksamhet. Oron kan röra olika saker; försenad utveckling, svårigheter med kamrater, mer allvarliga saker som misshandel eller sexuella övergrepp.

I förskolor tillbringar barn flera timmar varje dag. Förskolan ska enligt läroplanen vara en plats där barn ska känna sig trygga (Lpfö 1998 s. 4). Skulle någon fråga hur barnen mår, skulle svaret på frågan förmodligen bli att de flesta mår bra. Dock vet vi inte allt som döljs under ytan, det är inte alltid lätt att se. Säkerligen finns det mycket som vi bör vara uppmärksammade på. Eftersom kraven och pressen på barn ökar, kan det finnas ett samband mellan uppkomna psykiska och fysiska sjukdomar. Detta behöver däremot inte vara enda orsaken till att barn mår dåligt.

Utsatta barn bär aldrig själva skulden för sin utsatthet utan utsattheten skapas i de miljöer där barnen lever (Brodin 2008 s. 23). Förskolan har som uppdrag att alla barn ska känna sig trygga i dess verksamhet (Lpfö 98 s. 4). Därför är det av största vikt att personalen i förskolan inte bara reagerar när ett barn far illa utan även agerar. Anmälningsskyldigheten är därför ett av barnens största och viktigaste skydd. Redan 1924, i den barnavårdslag som då fanns, infördes bestämmelser om anmälningsskyldighet (Olsson 2009 s. 191).

Med detta som utgångspunkt vill jag diskutera anmälningsskyldigheten. Vad står det i lagen om anmälningsskyldigheten och hur resonerar pedagoger om vad de kan/bör göra när de misstänker att ett barn far illa? Ser de några svårigheter med denna skyldighet eller är det självklart när och hur en anmälan sker? Eftersom jag själv anser att jag har för lite kunskap om anmälningsskyldigheten och att detta inom en snar framtid även kommer att vara min skyldighet känns det som ett självklart val av ämne till examensarbetet. Att uppmärksamma hur pedagoger i förskolan pratar om ämnet är intressant för alla som arbetar med barn i den dagliga verksamheten på förskolor runt om i landet, inte bara för mig.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur åtta pedagoger säger sig agera i relation till sin anmälningsskyldighet och att ta reda på vilka svårigheter de möter i samband med en anmälan om ett barn far illa. Mina frågeställningar blir således;

- Har pedagoger i förskolan kännedom om anmälningsskyldigheten och hur resonerar de kring sin anmälningsskyldighet?
- Hur säger sig pedagogerna agera vid en eventuell anmälan och vilka svårigheter ser de?

2. Bakgrund

För att besvara mitt syfte börjar jag med att ge en översikt över några av de lagar och styrdokument som finns inom skol- och barnomsorgen och som är relevanta för denna studie. Det gör jag eftersom jag anser att en introduktion till dessa lagar kan underlätta den fortsatta läsningen av min studie. I tur och ordning kommer jag därför att gå igenom föräldrabalken, skollagen, läroplanen för förskolan (Lpfö 1998) och till sist den betydande anmälningsskyldigheten. Alla lagar och styrdokument finns till för att samhället ska uppmärksamma och hjälpa barn som far illa.

2.1 Föräldrabalken

Enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken (FB) har barn rätt till en god fostran, trygghet och omvårdnad. De får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annat kränkande beteende. Barnet har rätt att få de materiella, sociala och psykiska behoven tillgodosedda och behöver leva under goda förhållanden, känna sig behövt och få möjlighet att utvecklas. I de situationer då föräldrar brister i denna omsorg eller inte kan ta sitt ansvar för sina barn, har samhället ett ansvar att hjälpa och skydda dessa barn (Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn. Handbok från Socialstyrelsen 2007 s. 15¹).

2.2 Skollagen och läroplanen för förskolan (Lpfö 1998)

Skollagen och läroplanerna är grundläggande styrdokument och beskriver hur verksamheten inom all skolverksamhet ska bedrivas. Jag anser att det är av stor betydelse att ta med dessa styrdokument i bakgrunden till arbetet för att skapa en större förståelse för läsaren. Skollagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildningen. I skollagen anges de mål och

¹ Fortsättningsvis kommer denna handbok enbart benämnas Socialstyrelsen.

de riktlinjer för hur skolbarnomsorg, förskoleverksamheten, skolan och vuxenutbildningen ska fungera (Lärarens handbok 2004 s. 5). I skollagen kan man läsa följande om hur förskole- och skolverksamheten ska agera om ett barn far illa; ”Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnomsorgen ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer eller andra som berörs” (Skollagen 1 kap. Allmänna föreskrifter 2 a §).

Läroplanen för förskolan, Lpfö 1998, redogör för förskolans uppdrag och värdegrund (Lärarens handbok 2004 s. 25). Läroplanen beskriver att verksamheten ska vara trygg för alla som deltar (Lpfö 1998 s. 4). Arbetslaget ska ”ge stimulans och särskilt stöd till de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag” (Lpfö 1998 s 10).

Varken skollagen eller Lpfö 1998 säger något om hur pedagogerna ska agera om de misstänker att ett barn far illa. Några tydliga råd eller riktlinjer finns inte att få i dessa styrdokument. Avsaknaden av råd och riktlinjer kommer jag vidare att diskutera i den avslutande diskussionen, vilket är anledningen till att jag här hänvisar till dessa dokument.

2.3 Anmälningsskyldigheten

Anmälningsskyldigheten är lagstadgad och jag har därför valt att använda mig av hela lagen i full utskrift och inte valt att sammanfattat den. Dock är endast relevanta delar av lagen med.

1 § Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden² behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

(Socialtjänstlagen 14 kap. 1 §³. Socialstyrelsen 2007 s. 19)

² Här används socialnämnd, men i resterande delar av uppsatsen kommer socialtjänst att användas som ett liktydigt begrepp.

³ I fortsättningen kommer Socialtjänstlagen 14 kap. 1 § att förkortas SOL.

Några uttryck från lagtexten vill jag kommentera ytterligare för att ge en tydligare beskrivning av de delar av lagen som är mest betydelsefullt för min studie, men jag börjar med ett utdrag ur sekretesslagen.

”Anmälningsskyldigheten *bryter* enligt 14 kap. 1 § andra meningen sekretesslagen (1980:100), SekrL, sekretessen mellan myndigheter. Det integritetsskydd som sekretessen syftar till får ge vika för barns behov av skydd” (Socialstyrelsen 2007 s. 10⁴).

Anmälningsskyldigheten finns till för att socialtjänsten ska få hjälp att uppmärksamma utsatta barn. Socialtjänsten är i behov av hjälp från de myndigheter och anställda vid dessa myndigheter för att snabbt kunna sätta in resurser för utsatta barn om det skulle behövas (Socialstyrelsen 2007 s. 12).

I första stycket, SOL, beskrivs att allmänheten *bör* ingripa om man får misstanke om något som kan innebära att socialtjänsten måste ingripa för ett barns skydd (Socialstyrelsen 2007 s. 19). Det finns inget som hindrar att någon inom allmänheten anmäler anonymt (Socialstyrelsen 2007 s. 47). Myndigheter som arbetar med barn och anställda vid dessa myndigheter har skyldighet att *genast* anmäla om de får kännedom om något som kan innebära att socialtjänsten måste ingripa för ett barns skydd (SOL andra stycket, Socialstyrelsen 2007 s. 19). Den som har skyldighet att anmäla enligt SOL, får inte anmäla anonymt (Socialstyrelsen 2007 s. 48). Skyldighet att anmäla, innebär att anmälningsskyldig person inte behöver ha bevis för att ett barn far illa, utan en anmälan ska ske endast vid misstanke. Dessutom lämnas en uppgiftsskyldighet för de som anges i andra stycket, det vill säga, myndigheter vars verksamhet berör barn samt anställda vid dessa myndigheter. Uppgiftsskyldigheten innebär att den uppgiftsskyldige är förpliktad att lämna alla de uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen samt att fortlöpande informera socialtjänsten om nya uppgifter som kan påverka beslutet socialtjänsten kan komma att fatta (Socialstyrelsen 2007 s. 56).

En anmälan ska göras *genast*. Den kan ske både muntligt och skriftligt. Den anmälningsskyldige får inte dröja med en anmälan om hon misstänker att ett barn far illa. Det finns ett visst utrymme för konsultation med arbetsledaren eller med socialtjänsten

⁴ SekrL är en förkortning av Sekretesslagen, 1980:100

(Socialstyrelsen 2007 s. 11). Att rådfråga socialtjänsten kan göras anonymt och utan att barnets identitet röjs (Socialstyrelsen 2007 s. 38). När barnets namn under konsultationen och socialtjänsten bedömer att de behöver ingripa till barnets skydd, kan de bedöma att konsultationen var en anmälan. Socialtjänsten måste då ta ställning till om en utredning ska påbörjas eller inte (Socialstyrelsen 2007 s. 39). Det är lämpligt att föräldrarna informeras att det kommer göras en anmälan samt varför. Vid en eventuell utredning bör återkoppling till anmälaren ske, men det förutsätter att socialtjänsten har vårdnadshavarens samtycke innan den informationen lämnas vidare. Om vårdnadshavarna inte samtycker kan socialtjänsten endast bekräfta att en anmälan inkommit (Socialstyrelsen 2007 s. 11).

För att skapa en större förståelse om anmälningsskyldigheten kommer nästa avsnitt behandla tidigare forskning och undersökningar som skett inom området anmälningsskyldighet och barn som far illa. Forskningen och undersökningarna som kommer att tas upp i denna del, har jag valt utefter vad som passar denna studie. Eventuellt kan flera forskare vara inne på samma område, men jag var i brist på utrymme tvungen att välja det som för denna studie är relevant.

3. Tidigare forskning

3.1 Kunskap

Staffan Olsson, lärarutbildare och föreläsare vid Stockholms universitet, poängterar att trots att lagstiftningen har förtydligats genom åren finns det fortfarande ett stort mörkertal bland icke-anmälningar. Anmälningar görs inte trots den lagstiftning som finns utan forskning visar att så lite som 30-40 % av de fall som borde anmälas faktiskt anmäls (Olsson 2009 s. 192). Enligt Olsson finns det flera förklaringar till varför anmälningar uteblir. En förklaring kan vara att yrkesverksamma har dålig kunskap gällande lagar (Olsson 2009 s.192). Kunskapsbrist är en orsak till att anmälningar uteblir menar även Anna-Lena Ljusberg, forskare i barn- och ungdomsvetenskap vid Stockholms universitet. Hon förklarar att de som möter dessa barn brister i hur de ska kunna hjälpa barnen efter barnens behov (Ljusberg 2008 s. 180). Vidare menar Ljusberg att det är viktigt att de som arbetar med barn har mod att se och hjälpa utsatta barn. Enligt henne är det viktigt att pedagoger intar ett barnperspektiv där man först och främst ser till barnets bästa (Ljusberg 2008 s. 171).

Karin Lundén (2004), Göteborgs universitet, har i sin avhandling studerat vilka signaler som gör att förskolepersonal och BVC-personal reagera på att ett barn far illa och vad som bidrar till en anmälan eller inte leder till en anmälan. I studien delar hon upp personalens oro över

barnen i tre olika nivåer; (1) personalen *oroade* sig för att barnen inte hade det bra, (2) personalen *trodde* att barnet for illa, men ansåg inte sig ha grund att anmäla i enlighet med anmälningsskyldigheten, (3) man *visste* att barnet for illa och anmälde ibland (Lundén 2004 s. 31). Lundén kom fram till att 22 procent av förskolepersonalen *oroade* sig för barnen och i 10 procent av fallen *trodde* de att barn for illa. I 14 procent av fallen hade de sett tydliga tecken och *visste* därmed att barnen for illa (Lundén 2004 s. 47). Totalt sett visade Lundéns studie att endast 11 procent av de fall där förskolepersonalen *trodde* att barn for illa, hade i enlighet med anmälningsskyldigheten, anmälts till socialtjänsten (Lundén 2004 s. 50). Lundén poängterar att det är av stor vikt att anmäla vid minsta antydning till att barn far illa, vilket enligt henne innebär att när man *tror* något, ska det enligt lagstiftningen anmälas (Lundén 2004 s. 47). Lundén menar att anmälningsskyldighetens syfte är att säkra barns hälsa och utveckling, vilket kan hotas av brister i omsorgen av barnet eller andra brister i hemmet (Lundén 2004 s. 57).

Lundén åskådliggör två olika tolkningar av anmälningsskyldigheten. Hon beskriver det ena som en vidare tolkning och den andra som en snävare tolkning (Lundén 2004 s. 57). Den snävare tolkningen används ofta av förskolepersonalen och innebär en tolkning av anmälningsskyldigheten där barnets utveckling är i fara, till exempel genom föräldrarnas missbruk eller misshandel (Lundén 2004 s. 57). Det som Lundén menar ska vara syftet med lagen är att se den vidare tolkningen, som innebär att barns hälsa och utveckling ska säkras (Lundén 2004 s. 57). Vidare beskriver Lundén att en snävare tolkning kan hjälpa förskolepersonalen för stunden, eftersom det innebär färre barn som de behöver anmäla. Med den tolkningen kan personalen emellertid missa de barn, som är i behov av hjälp då deras utveckling och hälsa är i fara (Lundén 2004 s. 58). Dessutom menar hon att en snävare tolkning innebär att mörkertalet blir större då barn som skulle ha blivit anmälda inte anmäls till socialtjänsten (Lundén 2004 s. 58). Lundéns studie visade att tecken på att ett barn far illa, observerades och tolkades inte på samma sätt bland all personal, trots att de arbetade i samma arbetslag (Lundén 2004 s. 61). Lundén ger bland annat den förklaringen att det kan bero på att personalen arbetat olika länge eller att de av olika skäl, främst personliga, ser eller inte ser samma saker (Lundén 2004 s. 61).

Begreppet *barn som far illa* kan betyda olika beroende på vem man frågar. Ljusberg definierar begreppet *barn som far illa* som ”barn som utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse” (Ljusberg 2008 s. 175f).

Barn far illa även om de får bevittna våld eller själva utsätts för hot eller andra kränkningar (Ljusberg 2008 s. 176)⁵. Att definiera vilka barn som far illa påverkas av den kontext, den yrkesbakgrund och vilket kunskapsområde personen ingår i, anser Lundén (Lundén 2004 s. 54). Att pedagoger är osäkra *när* ett barn far illa, beskriver Lundén som en svårighet som ofta tas upp i verksamheten. Hon ger som förslag att gemensamma riktlinjer och definitioner av detta begrepp bör etableras (Lundén 2004 s. 55).

Carin Benjaminsson, filosofie doktor i barn- och ungdomsvetenskap, barn- och familjepedagog och specialpedagog, betonar samhällets ansvar när det gäller barn som lever utsatta (Benjaminsson 2008 s.110). Benjaminsson menar att hot mot barns utveckling, oavsett vilka hot, alltid måste ses som varningssignaler (Benjaminsson 2008 s. 111). Vidare måste alltid barn som drabbas av omsorgssvikt av olika slag skyddas från att eventuellt nya hot uppstår (Benjaminsson 2008 s. 111). Att göra en anmälan är därför av största betydelse. Uppmaningen att anmäla gäller alla människor som bör ta ett ansvar för att barn inte far illa utan att de mår bra (Ljusberg 2008 s. 176). Rekommendationerna gäller allmänheten medan yrkesverksamma i myndigheter där barn och unga ingår har anmälningsskyldighet enligt SOL (Ljusberg 2008 s. 177).

3.2 Rädslor

Ljusberg resonerar kring varför så många anmälningar uteblir. Bland annat menar hon att en vuxen inte vill inse att barn far illa. Det är smärtsamt att se utsatta barn samtidigt som det är lätt att vuxna identifierar sig med föräldern istället för att se barnet (Ljusberg 2008 s. 180).

Lundén har kommit fram till att pedagoger i förskolan ofta väntar med att anmäla och ofta tänker igenom saken innan de gör en anmälan (Lundén 2004 s. 64). Lundéns studie visade att tecken på vanvård, till exempel att barnet är smutsigt och luktar illa, oftast inte anmäldes. Det visade sig att personalen, istället för att anmäla vanvården, själva såg till att tvätta barnet och ge det rena kläder (Lundén 2004 s. 63). Lundén påpekar likafullt oron över att vanvård inte leder till att en anmälan till socialtjänsten görs (Lundén 2004 s. 63). Ljusberg betonar att en anmälan är att välja barnets sida och att inte anmäla är en aktiv handling, mot barnet (Ljusberg 2008 s. 181). Även Olsson påpekar att pedagoger ofta väger de argument de har mot varandra innan de gör en anmälan. Många tvivlar på om socialtjänsten kan göra ett bättre arbete än förskolan själv just för detta barn (Olsson 2009 s. 203). Viktigt att poängtera är att

⁵ Det är Ljusbergs definition av *barn som far illa* som jag syftar till när jag nämner begreppet vidare i studien.

socialtjänsten dagligen arbetar med anmälningsskyldigheten, medan den för förskolans personal är en ovan och obehaglig händelse som de måste förhålla sig till (Olsson 2009 s. 203). Om en anmälan ska utredas avgörs av socialtjänsten (Ljusberg 2008 s. 177), inte av pedagoger på förskolan.

Lundén visar i sin studie att det för många är enormt svårt att medvetandegöra den oro pedagogen känner för ett barn. Att hitta andra förklaringar till att ett barn är utsatt, än att det skulle fara illa visade sig i hennes studie vara vanligt (Lundén 2004 s. 54). Det finns en rädsla för det pedagogen sett eller hört, om det verkligen stämmer eller hur det ska tolkas, vilket Olsson menar påverkar om en anmälan görs eller inte (Olsson 2009 s. 192).

3.3 Stöd åt pedagoger

Bristande stöd eller rutiner vid en eventuell anmälan påverkar om pedagoger i framtiden kommer att anmäla om ett barn far illa. Samarbetet med socialtjänsten har inverkan på om en anmälan överhuvudtaget görs eller inte (Olsson 2009 s. 192). Som beskrivits ovan så uteblir många anmälningar eftersom pedagoger har litet eller inget förtroende för socialtjänsten. Även bristande kunskap om socialtjänstens arbete kan avgöra om en anmälan görs eller inte (Olsson 2009 s. 192). Att från socialtjänstens sida återrapportera till förskolan vad som sker i en utredning är enligt Olsson en förutsättning för att pedagoger ska uppfylla sin anmälningsskyldighet (Olsson 2009 s. 205). Socialtjänsten har ingen skyldighet att rapportera och kan med lagen om tystnadsplikten på sin sida välja att avstå från att tala om vad som sker. Dock kan uppgifter med föräldrars samtycke lämnas till personal som anmält (Olsson 2009 s. 205f). Lundén menar att det är av stor betydelse att anmälningarna som görs, faktiskt leder till att en utredning startas. Detta menar hon kan motivera fler pedagoger att göra anmälningar (Lundén 2004 s. 64).

Lundén betonar att det är positivt och av stor betydelse att pedagoger pratar med varandra i arbetslaget när oro för ett barn infinner sig, men nackdelen är att diskussionen kan leda till att oron minimeras i meningsutbytet med andra kollegor (Lundén 2004 s. 54).

3.4 Övrig litteratur

Monica Fahrman (1993), legitimerad psykolog, och Barbro Hindberg (2001), specialsakkunnig inom området utsatta barn/social barnavård för liknande resonemang som ovanstående forskare inom de tre teman som har behandlats. Skälet till att anmälningar uteblir

menar Fahrman är att det ofta är obehagligt att göra en anmälan eller meddela en förälder om de misstankar som finns. Pedagogerna vill ofta inte lägga sig i hur någon uppfostrar sina barn av den orsaken att det är av privat karaktär (Fahrman 1993 s. 130). Fahrman menar att pedagoger i förskolan ofta väntar för länge med att anmäla. De avvaktar eftersom de är rädda för vilka konsekvenser en anmälan för med sig för familjen (Fahrman 1993 s. 130). Hindberg menar att en pedagogs svårigheter med att anmäla även beror på att man tror att problemet är tillfälligt. Den anmälningsskyldige tror att det kommer att bli värre om hon gör en anmälan och att socialtjänsten blir inkopplad (Hindberg 2001 s. 145). Liksom Olsson, se ovan, hävdar Hindberg, att en bättre samverkan mellan socialtjänst och pedagoger kan öka anmälningsbenägenheten (Hindberg 2001 s. 150).

Hindberg menar att det är viktigt att stöd ges till den pedagog eller de pedagoger som överväger att anmäla och arbetar med utsatta barn (Hindberg 2001 s. 148). Att upprätta en handlingsplan för hur en anmälan ska gå till och vilka som ansvarar för vad, kan vara betydelsefullt. Vidare påpekar Hindberg att ett gott samarbete mellan förskolan och socialtjänst kan vara ett stöd i dessa situationer, till exempel genom att en socialsekreterare finns på förskolan/skolan (Hindberg 2001 s. 148).

Eftersom antalet barn med problem av olika slag ökar, leder detta till att det ställs allt större krav på de som dagligen möter barnen. Barn reagerar på händelser som sker i dess närmiljö (Fahrman 1993 s. 124). Att pedagoger är vaksamma på beteendeförändringar är viktigt eftersom signalerna hos alla barn inte alltid är så tydliga (Fahrman 1993 s. 125). Då signaler från psykisk misshandel kan vara svåra att se, menar Fahrman att det är av ännu större vikt att pedagoger är uppmärksamma på barnens beteendeförändringar (Fahrman 1993 s. 133).

De undersökningar och den tidigare forskning som jag nu behandlat är bara en liten del av det som finns skrivet inom området. Tillsammans med kommande teoridel ska detta avsnitt senare i studien hjälpa mig att analysera det empiriska materialet.

4. Teoretisk referensram

Två teorier ska hjälpa mig analysera mitt empiriska material. Den första teorin är Hans Berglinds handlingsteori vilken jag anser vara relevant för min studie då mitt syfte är att ta reda på hur pedagoger säger sig agera i relation till sin anmälningsskyldighet och vilka svårigheter de möter i samband med detta. Med hjälp av handlingsteorin kan jag, menar jag,

synliggöra pedagogers handlingar (eller avsaknad av handlingar). Den andra teorin är Björn Nilsson och Anna-Karin Waldemarsons kommunikationsteori. Jag kommer endast att använda mig av korta delar av kommunikationsteorin. Syftet är dels att visa på betydelsen av kommunikation mellan kollegor, dels behöver jag redskap för att belysa det samtal pedagoger kan tvingas genomföra med föräldrar. Slutligen vill jag med hjälp av kommunikationsteorin förklara betydelsen av och det komplexa i återkoppling från socialtjänsten till förskolan.

4.1 Handlingsteori

Hans Berglind, socialpsykolog, doktor i sociologi och psykodramatiker, behandlar handlingsteori i sin bok *Handlingsteori och mänskliga relationer* (1995). Teorin bygger på två grundläggande begrepp; *handling* och *handlingsutrymme* (Berglind 1995 s. 10). Människans handlingar är inte förutsättningslösa utan ofta är saker och ting redan givna och vi har kanske inte alltid möjlighet att påverka förutsättningarna (Berglind 1995 s. 10). Berglind betonar att vi alltid har ett val trots att detta val står ”mellan att *fly* och *illa fåkta*” (Berglind 1995 s. 10, min kursivering).

Vi som människor är medvetna om vår subjektiva miljö och om det som sker där (Berglind 1995 s. 41). ”Människor *orsakar* förändringar i sin omgivning; de *kan* och *försöker* skapa dessa förändringar och de är *ansvariga* för i vad mån handlingarna följer vissa normer, dvs. i vad mån människorna handlar som sig *bör*” (Berglind 1995 s. 41, kursivering i original). Resultatet av en handling beror på två saker, dels sådana som är knutna till individen dels sådana som är knutna till miljön (Berglind 1995 s. 41f). De individuella faktorerna kan härledas till kompetens, makt eller motivation (Berglind 1995 s. 42).

För mitt resonemang är två av Berglinds begrepp centrala, *att vilja* och *att kunna*. Begreppet *att vilja* syftar till att vi ibland vet vad vi vill och ibland inte. Det kan bero på att vi ibland bestämt oss eller att vi helt enkelt inte tänkt på saken. Det kan även handla om att vi är ambivalenta, vi vet inte riktigt vad vi vill göra (Berglind 1995 s. 53). Berglind menar att ambivalensen kan leda till vi blir handlingsförlamade. I andra situationer kanske vet vi vad vi vill men frågan om *hur* vi gör det finns kvar (Berglind 1995 s. 53). Begreppet *att kunna*, menar Berglind betyder att det vi kan, beror på våra förmågor, även kopplade till kravet från omgivningen (Berglind 1995 s. 53). Att kunna handla, beror således både på den yttre möjligheten till handlande samt på den inre förmågan. Det går att handla när det råder ”normala” förhållanden. Skulle förhållandena vara ogynnsamma kan handlingen vara

ogenomförbar (Berglind 1995 s. 53). Vidare diskuterar han att uttrycket ”jag kan inte” ibland används när människor egentligen menar ”jag vill inte” och tvärtom, för att på så sätt framstå lite bättre i andras ögon (Berglind 1995 s. 53). Det är lättare att säga till en person att jag inte kan, istället för att säga att jag inte vill. Att *kunna* har dock, enligt Berglind, flera betydelser. Det kan handla om en omöjlighet för oss att göra vissa saker, till exempel flyga, men kan även handla om att jag inte kan göra något på grund av de konsekvenser det skulle medföra, till exempel att jag skulle bryta mot lagen om jag handlade på ett visst sätt (Berglind 1995 s. 54).

Kombinationen av *att vilja* och *att kunna* kan innebära att människan tvekar om vad hon kan respektive vill och det uppstår en slags ovisshet (Berglind 1995 s. 54). En orsak till detta är en slags ambivalens vilket innebär att vi har motstridiga känslor inom oss (Berglind 1995 s. 55). Berglind refererar till Fritz Heider, som menar att trots att en människa både kan och vill utföra en handling är det inte säkert att hon gör det. Att *vilja* och *att kunna* behöver alltså inte vara ett villkor för att en handling ska utföras (Berglind 1995 s. 42). Om en handling inte utförs kan det bero på att människan inte anser att hon borde utträta den eller så handlar hon för att hon anser att hon borde, trots att viljan inte finns (Berglind 1995 s. 42). Detta resonemang som beskriver ett viktigt begrepp inom handlingsteorin, ambivalens, kommer jag i analysen använda tillsammans med begreppet *att vilja*. Det handlar om den ambivalens pedagoger upplever i deras anmälningsskyldighet, vilket närmare kommer analyseras senare gentemot resultatet.

Självklart finns det situationer där fysiska hinder för handlande uppstår. Att inte *kunna* kan bero på bristande kompetens, att av moraliska skäl inte kunna eller att det strider mot vissa normer och regler (Berglind 1995 s. 43). När någon hävdar att man inte kan, uppstår däremot ofta ett ifrågasättande om varför (Berglind 1995 s. 55). När bristande vilja påverkar att en person inte handlar talar man inte alltid om hinder för handlandet, utan kanske mer om vilket motiv eller vilken avsikt personen har för att inte handla (Berglind 1995 s. 55). Hinder för handlandet kan vara av yttre eller inre karaktär och delas även upp i stabila och instabila hinder (Berglind 1995 s. 56f). De yttre stabila hindren som en person själv inte kan påverka, är exempelvis fysiska i form av att hon helt enkelt är oförmögen eller i form av organisatoriska, institutionella hinder. Inre stabila hinder är för individen enklare att påverka då de beror på bristande förmåga eller karaktär (Berglind 1995 s. 56f). De yttre instabila hindren handlar om ren otur i handlandet och de inre instabila hindren är av tillfällig karaktär, exempelvis trötthet eller en sjukdom som påverkar mitt handlande (Berglind 1995 s. 56f).

Oavsett vilken typ av hinder det är, yttre eller inre, kan starka känslor uppstå, och kan visa sig i form av frustration eller aggressivitet (Berglind 1995 s. 77f). De hinder som Berglind syftar till som hinder för handlande kommer jag i analysen tolka som pedagogernas orsaker till att inte anmäla.

Berglinds handlingsteori visar på flera ”återvändsgränder” eller frågetecken i handlingsprocessen och som kan uppstå i och med att personen är tveksam om sitt handlande. Det första frågetecknet menar Berglind uppstår efter att frågan om personen *vill* förändra situationen ställts. Om hon då säger sig vilja förändra, uppstår nästa frågetecken om *hur* hon vill göra det och det behövs här konkreta handlingsalternativ för att en lösning ska kunna åstadkommas. Om ett alternativ är det mest lämpade för den aktuella situationen kan ett nytt frågetecken uppstå. *Kan* man förändra situationen? (Berglind 1995 s. 58).

I strävan efter ett mål kan således frustration, aggressivitet och ilska uppstå när personen, enligt Berglind, stöter på yttre och inre hinder (Berglind 1995 s. 77f). Frustration förklarar Berglind med besvikelse, vilket kan leda till aggression om målet i sikte inte går att uppnå (Berglind 1995 s. 77f). Resonemanget ovan kommer jag använda i kopplingen till pedagogernas frustration över bristande samarbete mellan dem och socialtjänsten. Detta resonemang kommer förtydligas tillsammans med nästa teori som behandlar kommunikation.

4.2 Kommunikationsteori

Den andra teorin jag valt att använda delar av är Björn Nilssons och Anna-Karin Waldemarsons kommunikationsteori. Från latinets ”*comunicare*” kommer ordet kommunikation och betyder att någonting ska göras gemensamt, genom att vi delar med oss någonting till andra (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 11). Författarna definierar kommunikation som en process där människor sänder olika slags budskap till andra (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 12).

Författarna talar om ”svåra samtal”, som ett begrepp och menar att olika individer uppfattar ett svårt samtal på olika sätt. Det kan till exempel handla om den relation personen har till samtalspersonen, ämnet i sig eller att hon är rädd för vad som kan hända under pågående samtal (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 105). Samtidigt kan oro uppkomma för vilka känslor som kan uppstå inom en själv under samtalet (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106). Författarna menar att det är sämre att dra ut på samtalet eller att försöka linda in det eftersom

budskapet inte förbättras av det (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106). Istället är det bättre att genomföra ett kort och konkret samtal där man ger den som får budskapet tid till att tänka och ställa frågor (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106). När en person ska genomföra svåra samtal är det av stor vikt för att de inte ska misslyckas, att de är strukturerade. Att syftet med samtalet inte är att anklaga någon utan att reda ut de eventuella frågetecken som finns, är den utgångspunkt som bör finnas i åtanke inför samtalet (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106).

Nilsson och Waldemarson hävdar att det i kommunikation inte går att bortse från återkoppling (feedback) då det alltid sker på ett eller annat sätt. De hävdar att detta kan ske genom icke-verbal kommunikation om verbal kommunikation uteblir (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 111). Även brist på återkoppling i form av få eller inga reaktioner alls, rymmer någon form av information (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 112). Återkopplingen är ett "kvitto" som skickas till sändaren när mottagaren tolkat det sagda (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 111). Genom att få återkoppling kan vi få reda på reaktionen och de effekter som vår kommunikation skapar hos den andre och om återkopplingen är bristfällig kan relationen mellan sändare och mottagare sättas på prov och det kan ge upphov till osäkerhet (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 112). Om tilliten är låg till en person kan det ibland vara svårt att motta återkoppling och det kan lätt blir att återkopplingen istället tolkas som kritik eller anklagelser (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 113). Författarna menar att, om en förändring av återkoppling ska kunna ske, måste vi lära oss lita på den som ger oss återkopplingen (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 113).

Kommunikationen mellan kollegor, återkoppling från socialtjänsten och samtal med föräldrar är återkommande inslag i det resultat som presenteras längre fram i studien och därför har jag valt att använda mig av delar av kommunikationsteorin, då den behandlar detta. Med dessa teorier i åtanke, låt oss gå vidare till att titta på mitt tillvägagångssätt för att genomföra denna studie.

5. Metod

Jag har valt att göra en kvalitativ studie. Enligt Alvesson och Sköldbberg är kvalitativ forskning tolkande och reflekterande vilket betyder att alla referenser från det empiriska materialet är *tolkningsresultat* (Alvesson & Sköldbberg 1994 s. 12). I centrum för forskningen hamnar således tolkningen och reflektionen. Tolkningen kräver en noggrann medvetenhet om teorier, förförståelse och språkets betydelse och reflektionen definieras som tolkning av

tolkning, där forskaren kritiskt prövar det empiriska materialet (Alvesson & Sköldberg 1994 s. 12). Även den hermeneutiska synen på kunskap bygger på tolkning av empirisk data, där forskaren är en del av det samhälle som ligger till grund för studien (Thomassen 2007). Hermeneutiken söker insikt och förståelse i människors yttringar, exempelvis språket. Det handlar om att metodologiskt *tolka* de språkliga yttringarna utifrån kontexten (Thomassen 2007 s. 45). Mitt syfte och mina frågeställningar förutsätter tolkning och reflektion av det empiriska materialet, utifrån subjektens, mina respondenters, utsagor.

5.1 Tillvägagångssätt

Min studie är baserad på en kvalitativ empirisk undersökning som består av sju intervjuer. Fördelar med den kvalitativa forskningsintervjun är att forskaren genom den möter respondenten ansikte mot ansikte. Forskaren har under intervjuerna möjligheter att ställa följdfrågor eller be respondenten att förklara om något är otydligt (Larsen 2007 s. 27) och som Stukát poängterar, är huvudsyftet med kvalitativa metoder att tolka och förstå, och inte att förklara och förutsäga (Stukát 2005 s. 32).

Undersökningen är subjektiv och därför går den inte att generalisera, vilket är en traditionell invändning mot den kvalitativa intervjun (Kvale & Brinkmann 2009 s.185). En subjektiv vinkel på undersökningen behöver dock inte vara något negativt eftersom man får insyn i respondentens upplevda livsvärld och enskilda perspektiv (Kvale & Brinkmann 2009 s. 187). Studien har även låg reliabilitet och validitet eftersom det är en kvalitativ studie. Eftersom mitt huvudsyfte inte har varit att generalisera föll mitt val naturligt på att jag skulle göra kvalitativa forskningsintervjuer och inte kvantitativa undersökningar. Ytterligare en anledning till att jag valde bort kvantitativa undersökningar, i form av enkäter beror på att jag upplevde att jag ville ha mer personliga svar. Intentionen har varit att kartlägga pedagogers erfarenheter och att analysera det empiriska materialet. Risken med kvantitativa metoder är att man inte får tillräcklig information eller att bortfallet är stort (Larsen 2007 s. 26f).

Den kvalitativa forskningsintervjun är explorativ och endast delvis strukturerad (Kvale & Brinkmann 2009 s.121). Ett annat namn på detta är den halvstrukturerade livsvärldsintervjun som i sitt syfte vill tolka subjektets upplevelser (Kvale & Brinkmann 2009 s.139). Stukát kallar de intervjuer för ostrukturerade där forskaren är medveten om vilket ämnesområde som ska beröras men där frågorna som finns färdiga ställs i den ordning som passar bäst för den enskilda intervjun (Stukát 2009 s. 39). Genom att ha med sig en så kallad checklista

(intervjuguide) kan intervjuaren ta upp flera olika teman inom sitt ämne (Stukát 2009 s. 39). De teman jag hade i min intervjuguide var tänkta att bidra till en mer berättande intervju där respondenten, istället för att svara på en fråga i taget, berättade om sina upplevelser. De teman som var aktuella var; *kunskap om anmälningsskyldigheten, rutiner och stöd samt svårigheter*.

5.2 Urval av intervjupersoner

Jag valde att göra ett icke-sannolikhetsurval, vilket innebär att forskaren försöker uppnå största möjliga kunskap inom området, inte generalisera (Larsen 2007 s. 77). Anledningen var att mitt syfte som jag nämnt inte var att generalisera det empiriska material jag fick fram utan att förstå och tolka det. Enligt Larsen använde jag mig av ett så kallat godtyckligt urval (Larsen 2007 s. 78), då jag valde vilka jag ville ha med i undersökningen som var lämpade att besvara mina frågeställningar. Jag tog kontakt med en rektor för ett rektorsområde i en större Stockholmskommun, som efter att jag berättat om mitt undersökningsområde, föreslog att jag skulle intervjuar hennes anställda. Anledningen var den att hon själv hade ett stort intresse för detta ämne och att hon ansåg att det var ett ämne som det behöver pratas mer om i förskoleverksamheten. Jag kontaktade sex arbetslagsledare och en specialpedagog via e-post för att kort informera dem vem jag var och vilket syfte jag hade med studien. Därefter valde jag att ringa upp berörda personer för att boka intervjuer. Sammanlagt bokade jag in sju intervjuer, med sju förskolepedagoger och en specialpedagog. Vid ett intervjutillfälle deltog två respondenter samtidigt. Kvale & Brinkmann menar att antalet intervjupersoner beror på vilken intention intervjuaren har med studien och att antalet intervjupersoner ska vara så många som behövs för att syftet ska kunna besvaras (Kvale och Brinkmann 2009 s. 129). I min studie innebar det att antalet respondenter, åtta, var tillräckligt för att besvara syftet (se ”syfte och frågeställning” rubrik 1.2).

Tidsaspekten gjorde att jag inte hade möjlighet att genomföra fler intervjuer men jag anser att mitt syfte med studien likväl går att uppnå. Respondenterna har inte alla varit med om att göra en anmälan till socialtjänsten men har alla erfarenheter av att barn på olika sätt farit illa. Jag valde respondenterna eftersom de alla representerar flera förskolor i samma rektorsområde, samt att specialpedagogen arbetar med alla förskolor. Trots att förskolornas geografiska placering i kommunen skiljer sig åt markant mellan mer svensktäta och mer invandrartäta områden har jag valt att bortse från detta i min studie, då det inte hjälper mig besvara mina frågeställningar.

5.3 Genomförandet

Innan intervjuerna genomfördes skickade jag e-post till samtliga respondenter för att informera om de forskningsetiska principerna som gäller inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Detta gjorde jag eftersom mitt ämne i sig kan vara känsligt och kan medföra att vissa personer känner sig mer eller mindre utsatta. I dokumentet jag bifogade (se bilaga punkt 9.1), hade jag tydligt angivit de fyra huvudkraven och vad de innebar för respondenterna. För att vara säker på att de läst e-posten och att de var helt införstådda i vad de innebar frågade jag dem detta innan jag påbörjade intervjun. För de som inte hade sett min e-post, hade jag ett dokument med mig för dem att läsa på plats. Alla var införstådda i de regler som gällde och vilka rättigheter de som respondenter hade.

Jag genomförde således sammanlagt sju intervjuer som varade i olika tidsintervall, mellan 20 minuter och 1 timme. Anledningen till att några intervjuer blev tidsmässigt kortare än andra tror jag beror på att dessa respondenter inte själva varit med om att göra en anmälan. Jag såg inte detta som ett problem eftersom jag hade som avsikt med intervjuerna att allmänt ta reda på hur pedagoger resonerar kring sin anmälningsskyldighet. Trots att vissa intervjuer blev längre betyder inte det att den kvalitativa skillnaden mellan de korta och de längre intervjuerna blev så stor. Alla intervjuer genomfördes på förskolan där respondenterna arbetar. Eftersom miljön ska vara ostörd och en trygg plats för båda parter (Stukát 2005 s. 40) valde jag att låta respondenterna välja plats för intervjun. Alla intervjuer utom en spelades in med en diktafon. Samtidigt antecknade jag vid varje tillfälle. Skälet till att jag valde att spela in intervjuerna berodde på att jag senare, vid bearbetningen av intervjuerna, skulle få en tydligare bild av vad respondenterna sagt. Samtidigt var det lättare för att jag skulle kunna återge deras tankar och funderingar på rätt sätt för att undvika missförstånd. Anledningen att en intervju, den då två respondenter deltog, inte spelades in beror på att de inte kände sig bekväma med det och jag ville respektera deras önskan.

5.4 Bearbetning av materialet

Intervjuerna transkriberades i sin helhet så ordagrant som möjligt, utom den som inte spelades in. Eftersom vissa intervjuer blev kortare än andra kände jag att jag ville ha med allt material som jag hade tillgängligt för att kunna välja det som var mest betydelsefullt för min analys. Intervjun som inte spelades in sammanfattades med hjälp av mina gjorda anteckningar direkt efteråt för att få med en så detaljerad beskrivning som möjligt av respondenternas svar. Transkriptionen visade sig dock bli betydligt kortare än de övriga, vilket innebär att den

intervjun har fått en mindre utrymme i resultatdelen. När alla intervjuer var transkriberade valde jag att analysera materialet efter speciella teman, en sorts kodning av materialet. Därmed fick jag en större överblick för vad varje intervjuperson hade för åsikt inom respektive tema.

Enligt Kvale och Brinkmann bör citat från intervjuerna skrivas ut i skriftspråklig form för att underlätta förståelsen (Kvale och Brinkmann 2009 s. 301). Därför valde jag att återge intervjuцитaten i skriftspråklig form och inte exakt ordagrant. Dock är betydelsen densamma.

5.5 Etiska riktlinjer

Innan intervjuerna skickade jag ut ett informationspapper till respondenterna där jag förklarade de etiska riktlinjerna, kopplat till min studie. Jag valde att använda mig av Vetenskapsrådets riktlinjer när det gäller forskningsetiska riktlinjer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning; *Informationskravet* - innebär att jag som forskare ska informera respondenterna vilket syfte den aktuella forskningen har, vilken uppgift de har, att de anonymiseras och att deltagandet är frivilligt (Vetenskapsrådet 2002 s. 7). Jag har i enlighet med detta krav informerat mina respondenter vilket syfte jag har med min studie, att allt material kommer att ointetgöras efter studien avslutats och att deltagandet är frivilligt och att de som respondenter kommer anonymiseras. Jag har även informerat att jag kommer att spela in intervjuerna med hjälp av en diktafon. *Samtyckeskravet* - innebär att alla respondenter i studien har rätt att själva bestämma om de vill vara med. Det innebär även att de under studiens gång har möjlighet att avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet 2002 s. 9). Innan intervjuerna påbörjats har jag frågat respondenterna om de är införstådda om deras rättigheter i studien. *Konfidentialitetskravet* - uppgifter som samlas in ska sparas på sådan plats att obehöriga inte kan ta del av dessa uppgifter. Samtidigt ska alla undersökningspersoner i studien ges högsta konfidentialitet (Vetenskapsrådet 2002 s. 12). Jag har påpekat att allt kommer avidentifieras och att jag sparar materialet på en plats där obehöriga inte kommer åt det. *Nyttjandekravet* - studiens insamlade material ska endast användas i det syfte studien anger (Vetenskapsrådet 2002 s. 14). Enligt detta krav förklarade jag att det empiriska materialet endast kommer att användas till min studie.

Efter att jag nu beskrivit mitt tillvägagångssätt ska jag nu presentera studiens resultat. Det handlar om det resultat jag fått fram under mina intervjuer och den analys jag gör med hjälp av de teorier och den tidigare forskning inom området som jag tidigare beskrivit. För att göra

det enklare att följa med i min analys av resultatet sker detta parallellt inom de teman jag valt att använda mig av.

6. Resultat/Analys

Med resultatet ska jag besvara mina frågeställningar och jag har valt att göra det genom att använda mig av fem teman som bäst beskriver det jag vill lyfta med denna studie. Det första temat är kunskap, som behandlar vilken kunskap pedagogerna anser sig ha alternativt saknar inom ämnet och vad detta kan innebära för pedagogernas anmälningsskyldighet. Det andra temat är anonymitet och behandlar pedagogernas inställning till att inte få vara anonyma vid en anmälan. Det tredje temat är emotionella aspekter som beskriver de känslor detta ämne väcker hos pedagogerna. Det fjärde temat om de konsekvenser en anmälan alternativt icke anmälan för med sig och det sista temat som jag kallar ”Från det att man gjort en anmälan så vet man ingenting” (Anna, intervju 7), som behandlar avsaknaden av återkoppling från socialtjänsten och vikten av det stöd som kan ges till pedagoger i hopp om att öka anmälningarna då barn far illa.

Mina respondenter vars namn är fingerade är; Marita som arbetat som förskolepedagog i 30 år och har gjort en anmälan. Birgitta som arbetat som specialpedagog i tre år. Hon har gjort flera anmälningar både inom förskolan och skolan. Hanna har arbetat som förskolepedagog i fyra år och är den som senast gått ut från lärarutbildningen. Hanna har aldrig gjort en anmälan. Siv och Eivor har båda arbetat i cirka 30 år som förskolepedagoger och ingen av dem har gjort en anmälan. Carin arbetar som förskolepedagog sedan 1994 och har inte heller gjort en anmälan. Sofia har arbetat sedan 1997 som förskolepedagog och har aldrig gjort en anmälan. Anna har arbetat sedan 1979 som förskolepedagog, dock med några års uppehåll för annat arbete och är den som gjort flest anmälningar av förskolepedagogerna. Hon har en pågående och har gjort fyra anmälningar innan.

6.1 Kunskap

Att *kunna* handla rätt i en situation där pedagoger behöver använda sin anmälningsskyldighet kräver kunskap. Berglind talar om två centrala begrepp i sin handlingsteori, *att vilja* och *att kunna* (Berglind 1995 s. 53) som båda påverkar våra handlingar. Båda dessa begrepp syftar till att vi ibland vet vad vi vill/kan, och ibland vet vi det inte. Anledningen till att vi inte alltid vet vad vi vill eller kan, menar Berglind beror på att vi inte varit i den situationen förut som gjort att vi tänkt på saken. Det kan göra att vi blir tveksamma (Berglind 1995 s. 53). Detta kan

ses som exempel på att vissa pedagoger aldrig gjort en anmälan eller endast en enstaka gång, vilket kan innebära en osäkerhet om man aldrig varit med om en sådan situation.

Under intervjuerna har det tydligt framgått att alla pedagoger är väl införstådda i att de har anmälningsskyldighet. Pedagogerna redogör för att den finns till för ”barnets bästa” och att det innebär att de ska anmäla om ett barn far illa. ”Att veta att man har lagen på sin sida är bra” (Sofia, intervju 6). Sofia menar att det är bra att anmälningsskyldigheten finns om hon skulle behöva göra en anmälan. Birgitta menar att det är en tung men mycket viktig bit eftersom det är de som pedagoger som först ser om ett barn far illa. ”Jag tror att vi känner till den, fast vi praktiserar den inte riktigt så som det ska vara” (Birgitta, intervju 2). I överensstämmelse med Berglinds handlingsteori står således vår förmåga till handling i skarp kontrast till kravet från omgivningen (Berglind 1995 s. 53). Att anmälningsskyldigheten är lagstiftad är ett påtagligt krav från omgivningen. Kravet blir uppenbart då pedagoger har en skyldighet att anmäla vid minsta misstanke om ett barn far illa, i enlighet med deras anmälningsskyldighet. Birgitta formulerar sig på följande sätt; ”Vi i förskolan har ju jättehård press på oss, att vi faktiskt har en anmälningsskyldighet... vi är faktiskt skyldiga” (Birgitta, intervju 2).

Kravet från omgivningen står enligt Berglind i relation till vad vi *kan* (Berglind 1995 s. 53), men detta krav kan falla på grund av okunskap eller osäkerhet. Carin och Sofia redogör för att de själva inte är särskilt uppdaterade på tillvägagångssättet vid en anmälan. Båda pedagogerna berättar hur de skulle ha gjort förr, men om det skulle bli aktuellt idag att göra en anmälan skulle de prata med kollegor och med chefen för att diskutera det bästa sättet att gå tillväga. Jag sätter detta i förbindelse till det Berglind talar om som hinder för handlandet där okunskapen och osäkerheten kan påverka handlandet (Berglind 1995 s. 56f). Hinder för handlandet kan påverka anmälningsbenägenheten där okunskapen och osäkerheten i slutändan leder till oförmåga att handla. Att pedagogerna är osäkra kan bero på att den utbildning pedagogerna har fått om anmälningsskyldigheten skiljer sig åt markant. Medan flera av pedagogerna säger att de fått en viss utbildning i ämnet under deras år på lärarutbildningen, berättar pedagogerna Anna, Siv och Eivor att de fått en mycket bra utbildning. Siv och Eivor berättar att de tycker det är viktigt att de som pedagoger hela tiden uppdaterar sin kunskap. Anna talar om utbildning i att lära sig se tecken på barnmisshandel och hon tror att utbildningen var bättre när hon studerade. Hon utvecklar det till att hon ofta ser saker som andra på förskolan inte uppmärksammar. ”Det märks ibland här på förskolan att jag kan se

saker som andra kanske inte ser” (Anna, intervju 7). Att inte *kunna* kan alltså bero på bristande kunskaper (Berglind 1995 s. 43), inom ämnet. Trots att pedagogerna delgivit mig bra information under intervjuerna om deras kunskaper om anmälningsskyldigheten finns det en viss osäkerhet bland flera av dem. Det kan bero på att de inte under utbildningen fått någon djupare kunskap inom detta ämne. Skillnaden på vilken kunskap pedagogerna fått i utbildningen kan ses som ett yttre hinder och som finns utanför den enskilde individen (Berglind 1995 s. 56f), något som pedagogerna inte själva kan påverka.

På samma sätt kan fortbildning och kurser på arbetsplatsen ses som ett yttre hinder som pedagogerna har svårt att själva påverka då detta ges om det finns möjlighet. Endast några av dem berättar att de fått fortbildning under åren som verksamma pedagoger. De yttre hindren, i form av otillräcklig kunskap, kan frambringa inre hinder hos pedagogerna i form av osäkerhet. De yttre hindren står således i förbindelse till det Berglind kallar inre hinder, hinder som finns inom individen som i större utsträckning kan påverkas (Berglind 1995 s. 56f). Exempelvis kan osäkerheten pedagogerna själva känner påverkas. Det pedagogerna gör för att lösa upp de inre hindren är att de i en situation där en eventuell anmälan bör ske, rådfrågar kollegor eller socialtjänsten. Därigenom kan de påverka de inre hindren om osäkerhet genom att skaffa sig mer kunskap om anmälningsskyldigheten av de som har den kunskap de behöver. I och med att pedagogerna avlägsnar de inre hindren om osäkerhet kan de yttre hindren som berör bristande kunskap i större utsträckning påverkas och avlägsnas i och med att pedagogernas kunskap om anmälningsskyldigheten ökar.

Resultatet visar att olika tecken på att ett barn far illa påverkar pedagogernas handlingsutrymme på olika sätt, det vill säga om pedagogen anmäler (handlar) eller inte. Ett tecken som har begränsad inverkan på handlingsutrymmet, och ofta inte innebär att en anmälan (handling) utförs, är om barnet är smutsigt. Tecken eller signaler på sexuella övergrepp eller misshandel har större inverkan på handlingsutrymmet och leder därför oftare till att anmälningar (handlingar) görs. Tolkningen av de signaler barnet visar, kommer upp i flera av intervjuerna, där två av pedagogerna berättar att signalerna de ser i slutändan blir tolkningar utifrån pedagogernas egna erfarenheter. Signalerna som barnet visar kan, enligt Hanna, blir mer tydliga om de som pedagoger lär känna barnet på ett djupare sätt. ”Man behöver känna de barn man har för att veta om det sker en skillnad” (Hanna, intervju 3). Liknande resonemang för Ljusberg, då hon menar att det är viktigt att pedagogerna vågar se barnen och hjälpa utsatta barn. Det är enligt henne också viktigt att pedagogerna intar ett

barnperspektiv, för att se till barnets bästa (Ljusberg 2008 s. 171). Även Fahrman talar om vikten av att lära känna barnet för att pedagoger ska kunna uppmärksamma eventuella beteendeförändringar (Fahrman 1993 s. 133). Carin förklarar det med att det beror på vem på förskolan som ser tecknen. En sak som en pedagog anser bör anmälas kanske en annan inte menar bör anmälas. Carin undrar hur långt man ska gå. Vad är minsta lilla misstanke?

Att definiera begreppen *barn som far illa* och *vid minsta misstanke* upplever många som svårt. Specialläraren Birgitta uttrycker det som; ”far illa, det är så stort, vart går gränsen”? (Birgitta, intervju 2). Att begreppet är stort och att betydelsen skiftar, beror på vem som definierar begreppet och den kontext personen ingår i, menar Lundén (Lundén 2004 s. 54). De flesta pedagoger menar att det är om de ser att barnet mår dåligt, att de ser att något inte är bra, antingen fysiskt och psykiskt eller att de kan se tydliga tecken på exempelvis blåmärken. Anna förklarar att det för henne är om ett barn kan få men, att övergreppen eller kränkningarna upprepas. Hanna menar att det är definitionen som är en av svårigheterna med anmälningsskyldigheten. ”Jag tycker det är jättestort, för det kan vara allt från att ett barn..., det är det här som är så svårt med anmälningsskyldigheten för det finns inte alltid saker att ta på... ibland kan det vara en känsla som man har att jag upplever att barnet inte mår bra” (Hanna, intervju 3).

När frågan om *när* de som pedagoger skulle anmäla kommer upp, berättar alla att det är om de ser att ett *barn far illa*. Att pedagoger är osäkra *när* ett barn far illa, beskriver Lundén som en svårighet som ofta tas upp i verksamheten (Lundén 2004 s. 55). Om definitionen eller tolkningen av begreppen *barn som far illa* och *vid minsta misstanke* skiljer sig åt mellan lagstiftningen och pedagogers värderingar, kan det ses som ett exempel på hinder för att anmälningsskyldigheten ska fungera tillfredsställande. De institutionella organisatoriska hindren som Berglind benämner yttre stabila och som har en normativ grund (Berglind 1995 s. 56f), kan påverka pedagogers handlingsutrymme om det inte överensstämmer med deras värderingar eller uppfattningar. Exempel på yttre stabila hinder är om lagstiftningen säger att anmälningar ska ske vid misstanke om barn far illa och pedagoger har svårt att avgöra när barn far illa eller vad som är minsta misstanke enligt gällande lagstiftning. I motsats till lagstiftningens yttre stabila hinder kan inre stabila hinder uppstå som har att göra med pedagogernas egna förmågor, det vill säga pedagogernas förmåga att definiera begreppen *barn som far illa* och *vid minsta misstanke*. Berglind menar, att de yttre hindren är svåra eller inte alls påverkbara (Berglind 1995 s. 56f) och därför måste pedagogernas inre hinder

avlägsnas för att anmälningsskyldigheten ska fungera. Ett visst mått av motstånd till att yttre hinder inte kan påverkas ges av Lundén. Hon menar att definitionerna av begreppen *barn som far illa* och *vid minsta misstanke* kan och bör göras gemensamma utifrån riktlinjer där barns utveckling är i fokus (Lundén 2004 s. 55).

Att veta vilka signaler pedagoger ska se, är vägledande för att de överhuvudtaget ska kunna göra en anmälan. Carin undrar om de överhuvudtaget ser allt som de borde på förskolan. Kanske blundar de för sådana saker som de kanske inte vågar ta tag i. Hanna menar att hon inte vill tro att hon inte sett att barn mår dåligt. Samtidigt medger hon att hon säkerligen inte sett tillräckligt mycket av det som pågår. ”Jag vill tro på att jag är öppen för att barnet nu inte mår bra..., men visst kan det vara så att jag inte sett tillräckligt mycket” (Hanna, intervju 3). Anna talar om att hon gjort fyra anmälningar men medger att hon högst sannolikt kunnat göra fler. Där har det inte varit lika tydligt att barnet till exempel blivit misshandlat. Det resultatet visar, är att pedagogerna tvivlar på om de alla gånger kan se allt. *Viljan* finns för att de ska *kunna* se, men pedagogerna menar ändå att de säkert inte ser allt. Resonemanget pedagogerna för kan inte ses som ett exempel på det Berglind talar om att människor är medvetna om den miljö vi lever i (Berglind 1995 s. 41), utan snarare som en motsats till det. Berglind menar att människor är ansvariga för sina handlingar och att de ska ske enligt vissa normer som människorna bör handla enligt (Berglind 1995 s. 41). I motsats till det Berglind menar, att pedagogerna i denna situation borde veta hur de enligt normerna ska handla och att de är ansvariga för sina handlingar, oavsett om det är av en aktiv eller passiv karaktär, menar pedagogerna att de inte alltid är medvetna om det som händer i den miljö de lever i. Pedagogernas handlingar beror antingen på individuella faktorer eller på faktorer som är knutna till miljön. Berglind menar att de individuella faktorerna kan delas upp i faktorer som rör kompetens, makt eller motivation (Berglind 1995 s. 42). Att pedagogerna inte handlar som sig bör, kan alltså bero på de individuella faktorer som påverkar deras aktiva handlingar. Att de inte handlar förklarar de med att de inte alltid ser det som de kanske borde. Den kompetensfaktor som Berglind talar om kan här härledas till det som tidigare beskrivits om brist på utbildning för att tydligt se de tecken och signaler barn uppvisar.

Marita menar att det är lättare med de äldre barnen att veta när hon som pedagog bör anmäla, eftersom de ofta kan förmedla deras känslor med egna ord. Det var så hon kom i kontakt med ett barn som for illa och bestämde sig för att göra en anmälan. Hon menar att det var lättare för henne eftersom barnet berättade och hon tänkte att det inte är något man kommer på själv i

den åldern. Att Marita valde att göra en anmälan oavsett om hon visste om anmälan var befogad eller inte förklarar hon med att ”så skulle en anmälan i alla fall vara gjord om det skulle komma saker längre fram, senare, så det kändes jätteviktigt att göra det i det fallet” (Marita, intervju 1). Birgitta för liknande resonemang när hon säger ”vi måste ju någonstans tro på vad barnet säger, det är ju ändå barnets upplevelser av den här situationen” (Birgitta, intervju 2). Siv och Eivor beskriver att de tycker att pedagoger måste bli bättre på att lyssna till det som barnet faktiskt säger och inte på det som pedagogerna tror att barnet säger. Berglind talar om att *viljan* finns att handla, om att vi vet vad vi vill (Berglind 1995 s. 53), vilket kan ses som ett exempel på att pedagogerna faktiskt anmäler då barn far illa. Mitt resultat visar klart och tydligt att pedagogerna tycker anmälningskyldigheten är viktig och *viljan* finns att hjälpa de utsatta barnen, vilket kan härledas till att de anser att anmälningskyldigheten bör finnas inom ramen för deras handlingsutrymme. De tecken eller signaler, som pedagoger uppmärksammar på att ett barn far illa, visar resultatet är det som avgör om pedagogerna använder sig av anmälningskyldigheten eller inte. Det är dessa förutsättningar som är av betydelse för att de ska *kunna* anmäla visar resultatet. Utan tydliga signaler eller tecken är det svårare att tro på det man ser eller hör och därför svårare att anmäla. I motsats till detta resonemang ställer sig Berglind som menar att vi alltid har ett val att handla, oavsett om valet står mellan att ”fly och illa fåka” (Berglind 1995 s. 10). Det spelar ingen roll vad vi ser eller inte, valet har vi alltid.

Sammanfattningsvis visar resultatet att pedagogerna har en bra insikt om att de är anmälningskyldiga, men kunskapen om själva anmälningskyldigheten skiljer sig åt mellan dem. Avsaknaden av en bredare, mer övergripande kunskap visar sig i resultatet påverka anmälningar i och med osäkerheten som till synes blir ett hinder för handlandet.

6.2 Anonymitet

Alla pedagoger talar om att det är rektor för förskolan som formellt skriver under anmälan. Tre av pedagogerna menar att det kan vara skönt att vara så anonym som det bara går, bland annat ”för man är lite rädd att göra en anmälan för att det ska komma repressalier efteråt” (Marita, intervju 1). Birgitta tror att anledningen till att rektor skriver under anmälan är för att till viss del skydda pedagogerna. Resultatet visar att pedagogerna är medvetna om att de enligt lagstiftningen inte kan vara anonyma med sin anmälan i sin yrkesroll. På frågan om det skulle göra någon skillnad om pedagoger skulle få anmäla anonymt råder det delade meningar. Tre av pedagogerna tror inte att det skulle betyda något eftersom det ändå skulle gå att förstå att

anmälan kom från förskolan och den avdelningen där barnet har sin dagliga plats. Birgitta menar att de som pedagoger är utelämnade, ”kommer det en anmälan från förskolan så är det ju vi” (Birgitta, intervju 2). Carin berättar att hon inte skulle ha gjort en anmälan i område X ändå, eftersom hon inte kände sig trygg med det, oavsett om hon hade kunnat vara anonym eller inte. Hon menar att det kanske till viss del skulle kunna hjälpa tills föräldrarna konfronterade en och då skulle hon som pedagog tvingas välja om hon ville berätta sanningen eller inte, om att det var hon som anmälde. Sofia menar att hon lika gärna kan uppge sitt namn eftersom anmälan i alla fall kommer från förskolan. Tvärt emot dessa pedagoger anser Anna att det skulle vara av betydelse att hon som pedagog fick göra anonyma anmälningar till socialtjänsten. Hon tycker det är jobbigt att behöva uppge sitt namn och menar att de som pedagoger bör vara mer skyddade när det handlar om deras arbete. ”Man borde skydda oss som personal på ett sätt” (Anna, intervju 7). Då Anna menar att de som pedagoger endast lämnar misstankar om att barn far illa till socialtjänsten, och inga bevis, anser hon att de som pedagoger skulle kunna få vara anonyma. Att veta vem som anmält bedömer Anna vara ointressant förutsatt att socialtjänsten kan göra sitt arbete. Marita menar att det kan bli enklare för en själv om det kommer från hela förskolan istället från en speciell pedagog, eftersom pedagogen då inte behöver exponeras för föräldrarna ensam. Att vara anonym eller inte spelar således olika mycket roll beroende på vem av pedagogerna man frågar, men flera av dem som vill vara anonyma i sin anmälan menar att deras agerande kanske skulle kunna påverkas om de fick vara det. Anonymiteten är alltså en faktor som för vissa pedagoger kan påverka om de anmäler eller inte. Att de skulle *kunna* handla på ett annat sätt då om de fick vara anonyma kan ses som ett exempel på att pedagogerna då, enligt handlingsteorin, både vill och kan handla (Berglind 1995 s. 53) och då görs de anmälningar (handlingar) som är nödvändiga. I nuläget vill vissa pedagoger inte anmäla då det är enkelt att veta vem som gjort anmälan, oavsett om rektor eller de själva skriver under. Trots det anmäler pedagogerna i enlighet med deras skyldighet. Dock visar det sig att anonymiteten tillsammans med rädslor kan påverka om anmälningar sker eller inte vilket kommer att visas i nästa tema som tar upp de emotionella aspekterna av anmälningsskyldigheten.

6.3 Emotionella aspekter

Carin anser att anledningen till att pedagoger inte anmäler är ”feghet”, eftersom ”hur vi ska gå till väga är det lätt att ta reda på om vi bestämmer att göra en anmälan” (Carin, intervju 5). Att våga ta steget är däremot svårare, menar hon. Steget från det att man misstänker att ett barn far illa till att en anmälan görs är stort och flera av pedagogerna säger att de vill ”ha mer på

fötterna innan man gör en anmälan” (citatet är taget från intervju 3 med Hanna, men flera av pedagogerna gjorde samma antydning). Trots att pedagogerna vet att de har skyldighet att anmäla vid minsta misstanke, menar flera av dem att de gärna vill se lite mer innan de gör en regelrätt anmälan. Hanna berättar att hon gärna vill se en andra eller en tredje gång innan hon anmäler. Hon vill ha mer ”bevis” innan hon drar in socialen i en familj. En möjlig förklaring enligt handningsteorin skulle vara att pedagogerna upplever sitt handlingsutrymme som begränsat i vissa situationer när de känner att de inte vet eller ha sett tillräckligt. Berglind menar att människor inte alltid kan påverka de förutsättningar vårt handlingsutrymme beror på men vi kan alltid välja att handla (Berglind 1995 s. 10). Istället för att direkt anmäla menar Hanna att pedagoger ska dokumentera minsta lilla, vilket även Anna håller med om. Går det så långt att någon av pedagogerna behöver göra en anmälan är det lättare om de har dokumenterat datum och vem som var med vid händelsen, menar Anna. Berglind hävdar att det finns de gånger då människor hellre säger att de inte kan, istället för att säga att de inte vill (Berglind 1995 s. 53). Jag kan inte sätta detta i förbindelse till att pedagogerna inte skulle kunna handla, utan i stor utsträckning beror det på viljan. Om det i dessa fall jag stött på, där anmälningar uteblivit, handlat om att pedagoger inte vill, anser jag mig inte kunna spekulera i, men tolkat utifrån Berglinds handningsteori har vi alltid ett val att handla, trots att vårt handlingsutrymme är begränsat (Berglind 1995 s. 10). Likt Hanna som säger att hon vill ha mer ”bevis” innan hon kopplar in socialen i en familj, menar Fahrman att pedagoger ofta väntar med att anmäla. Pedagoger dröjer med anmälan för att undvika de negativa konsekvenser en anmälan kan föra med sig för familjen (Fahrman 1993 s. 130).

Osäkerheten pedagogerna känner kan ses som ett inre hinder för handlandet (Berglind 1995 s. 56f) och ett hinder för att anmälningsskyldigheten ska kunna utföras på rätt sätt. Om pedagogerna gör egna enskilda överväganden om att vissa tecken inte räcker som tillräckliga bevis för att anmäla kan det ses som stabila yttre hinder (Berglind 1995 s. 56f). Trots att pedagogerna är oroliga för vad som kan hända med barnet, leder dessa hinder, denna osäkerhet till att anmälningar uteblir vilket resultatet också visar. Att det görs allt för få anmälningar, påpekar även Olsson, som menar att mörkertalet är stort vilket kan bero på att det man sett eller hört är svårtolkat (Olsson 2009 s. 192). Anna menar att det kan vara svårt att förlita sig på det första tecknet. Hon brukar fundera på om det hon ser eller hör är rätt. ”Det är svårt ibland, man är tveksam och tänker om man ser rätt, om det verkligen är så här” (Anna, intervju 7). Anna vill gärna se om det upprepar sig på något sätt. Att veta vad som hamnar inom ens handlingsutrymme och som ska innebära att en anmälan ska göras är svårt, visar

resultatet. Signalerna spelar även roll om en anmälan sker omedelbart, efter övervägande eller inte alls. Den ambivalens som pedagogerna stöter på i och med att de måste överväga om en anmälan hamnar inom ramen för deras handlingsutrymme, kan enligt Berglind och handlingsteorin leda till handlingsförklaring (Berglind 1995 s. 53), vilket innebär att inget blir gjort. Det kan förklaras som att pedagogerna vill anmäla (handla) men de vet egentligen inte hur det ska tolka signalerna och gå tillväga i svåra fall, vilket leder till att kanske ingenting görs. Att anmälningsbenägna fall inte faller inom ramen för pedagogers handlingsutrymme visar fler studier, bland annat av Olsson (2009) och Lundén (2004). Lundén, belyser i sin studie att enbart 11 procent av de anmälningskyldiga fallen inom barnomsorgen, anmäls till socialtjänsten, i enlighet med SOL (Lundén 2004 s. 50).

Att anmälningar uteblir anser alla pedagoger beror på de problem eller de orosmoln de känner inför en anmälan. Birgitta menar att det finns ett samband mellan att anmälningar uteblir och att de som pedagoger känner svårigheter med att anmäla. Främst talar hon om "rädslan för vad som kanske ska hända" (Birgitta, intervju 2). Även Carin påpekar svårigheterna med anmälningar och menar att det beror på att hon är tveksam till det hon sett eller hört. Sen menar Carin "det är obehaget man är rädd för, obehaget att behöva anmäla någon man känner, för man känner ofta föräldrarna väldigt bra" (Carin, intervju 5). Att som pedagog påverka en hel familj är tungt för flera av de intervjuade. Medan flera pedagoger spekulerar om sin oro de har inför föräldrarnas reaktioner så talar Anna av egen erfarenhet. Vid en anmälan hon gjorde blev både hon och hennes barn hotade och hon kände sig mycket rädd. I det fall hon berättar om framfördes ett regelrätt hot från föräldrarna och Anna gick hemma och var rädd att någon skulle komma dit och göra något mot henne eller hennes familj. "Den gången var jag rädd, det var jag, jag tänkte att de kanske skickar bekanta hem till mig, för det är ju inte svårt att veta var folk bor idag... för mig var det ett regelrätt hot" (Anna, intervju 7). Att anmälningar uteblir förklarar Anna med att många är rädda för det föräldrarna är kapabla till att göra. Vidare förklarar hon att hon efter denna händelse tänker till en gång extra innan hon gör en anmälan, speciellt om hon känner föräldrarna och att hon vet att det kan bli farligt. Anna förklarar att en av anledningarna till att hon ofta vill vänta med att anmäla är att det sällan finns bevis. "Det vi gör är ju bara misstanke, det försvårar ju det hela, det är ju skillnad om man hade bevis för någonting, men när det är en misstanke då kan ju föräldrarna ta det som att vi försöker sätta dit dom eller att vi tycker illa om dem eller så" (Anna, intervju 7). Resultatet visar att pedagogerna många gånger har en avsikt eller ett motiv med den frånvaro av handlingar som inträder i dessa situationer. De vill inte råka ut för saker som de sedan får

ångra. Detta står i jämförelse med det Berglind tar upp i handlingsteorin att bristande vilja inte alltid handlar om hinder, utan att motiv eller avsikter påverkar om människor handlar eller inte (Berglind 1995 s. 55). Ibland finns inga hinder för handlandet, men trots det kan handlingar utebli, vilket beror på att man helt enkelt inte vill handla. Berglind refererar till Heider, som menar att det inte alltid är säkert att en person som vill och kan handla, gör det. Det kan handla om att hon inte anser att hon borde handla (Berglind 1995 s. 42). Avsikten pedagogerna har med sin avsaknad av handling härrör till det Heider talar om att de kanske inte alltid anser att de borde handla, exempelvis i hopp om att konsekvenserna av en handling ska undvikas. Problemet visar sig däremot istället i de konsekvenser det får för barnet om anmälningarna uteblir, men det kommer visa sig i nästa tema.

Carin beskriver att hon får ont i magen bara av att prata om det här och att vi ofta glömmer bort barnet i en sådan situation, trots att det är just barnet vi ska lägga fokus på. Hon menar, ”det beror nog på att man dels är jätterädd, dels så lär man känna familjerna så bra så man kommer dem så nära så det blir att anmäla sin egen familj på något vis. Men det är klart det blir ju även obekvämt att anmäla en vuxen, vi glömmer bort barnet i det här sammanhanget, kan jag tycka” (Carin, intervju 5). Carin berättar vidare att hon pratat med föräldrarna i ett fall och att hon anser att de som pedagoger ska försöka göra det först. Det är viktigt att försöka förstå föräldrarna, anser hon. Carin anser att det annars känns som ett svek. Hon poängterar dock att det är viktigt att inte svika barnet, därför bör anmälan göras. Marita talar om att det kan vara obehagligt att anmäla föräldrar som de som pedagoger ibland bor granne med, att de skulle komma och knacka på dörren och konfrontera dem, varför de anmält dem och så vidare. Även Hanna pratar om detta men inte av egen erfarenhet, utan utifrån sina kollegor som bor i samma område som förskolan. Även hon tror att anmälningar uteblir eftersom pedagoger är rädda att anmäla om de bor i samma område som anmälda föräldrar. Dessa hinder för handlandet som pedagogerna beskriver kan ses som yttre stabila, det vill säga personliga hinder. Det är hinder som kan härledas till personen själv och som ofta inte kan påverkas (Berglind 1995 s. 56f). Rädslan över vad som personligen kan hända den som handlar skapar hindren för handlandet.

Flera pedagoger talar om obehaget att tala med föräldrarna före en anmälan vilket kan ses som ett exempel på det Nilsson och Waldemarson menar när de säger att människor kan vara rädda för det som kan hända under samtalet (Nilsson och Waldemarson 2007 s. 105). Det kan förklara varför vissa av pedagogerna inte vill prata med föräldrarna innan en anmälan görs.

Att dra ut på ett samtal för inte med sig ett bättre budskap (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106). För att få fram sitt budskap, menar Nilsson och Waldemarson att det ska genomföras ett kort och konkret samtal, med ett tydligt budskap (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106). Författarna menar att personer redan från början bör ha ett syfte med samtalet som innebär att de reder ut frågetecken och att utgångspunkten med samtalet inte är att anklaga någon (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 106). Flera av pedagogerna oroar sig också för mötet efter en anmälan och beror enligt kommunikationsteorin på att dessa svåra samtal uppfattas olika av alla människor (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 105). Det beror också på den relation pedagogerna skapar mellan sig själva och föräldrarna och rädslan över att relationen ska skära sig.

Allt som allt ska sägas att de känslor som uppstår med anmälningsskyldigheten är svårhanterliga och obehagliga och påverkar om anmälningar görs eller inte. Ofta uteblir anmälningarna på grund av pedagogernas oro för de konsekvenser det kan föra med sig. Konsekvenser är därför vad nästa tema kommer att behandla.

6.4 Konsekvenser

Alla pedagoger är ense om att både en anmälan och en utebliven anmälan får konsekvenser. Sofia förklarar vad en anmälan kan innebära; ”att en hel familj går under” (Sofia, intervju 6). Hon påpekar att det kan bli resultatet oavsett om det visar sig att anmälan är befogad eller inte. Därför vill hon ha klara bevis innan hon anmäler. Anna talar om de skuld-känslor hon kan få om hon vid ett andra tillfälle uppmärksammar att ett barn far illa, och att hon första gången hon misstänkte något inte vidtog åtgärder. ”Det är lätt att tänka att det är en engångs-grej eftersom man är rädd” (Anna, intervju 7). Siv och Eivor frågar sig vad som kan hända med barnet om en anmälan inte görs. Samtidigt talar flera av pedagogerna om konsekvenserna det kan få för barnet om en anmälan inte görs. Är misstankarna grundade och man inte anmäler, får barnet ingen hjälp och tvingas fortsätta och leva med vuxna som antingen utnyttjar eller kränker dem som individer. Siv och Eivor beskriver sin ambivalens om de skulle göra en anmälan, kanske föräldrarna blir arga på barnet för något barnet berättat eller visat på förskolan, och vad händer då? De fortsätter och menar att det är svårt att veta, speciellt med yngre barn om de talar sanning. Resultatet tyder här på att pedagogerna vill anmäla för att undvika de konsekvenser en utebliven anmälan kan föra med sig. Samtidigt vill de inte anmäla i och med rädslan för konsekvenserna en anmälan innebär. Att både *vilja* och *kunna* anmäla, samtidigt som man inte vill anmäla bidrar till stor ambivalens hos pedagogerna. Det

kan igen ses som ett exempel på det Berglind refererar till Heider, som menar att handlingar inte alltid genomförs trots att man både vill och kan (Berglind 1995 s. 42). Om en pedagog inte anmäler (handlar), kan det enligt Heider bero på att hon anser att hon inte borde (Berglind 1995 s. 42), med tanke på de konsekvenser hon ser att en anmälan kan innebära. I de fall en anmälan (handling) utförs kan det handla om att pedagogen anser att hon borde, trots att hon inte vill (Berglind 1995 s. 42), för de eventuella konsekvenser en utebliven anmälan kan föra med sig. Avsaknaden av en handling är också ett sätt att handla gentemot barnet, menar Ljusberg (Ljusberg 2008 s. 181). Oavsett om man konkret anmäler eller inte utförs alltid en handling. Samma koppling gör Berglind som menar att vi alltid har ett val att handla (Berglind 1995 s. 10). Det spelar ingen roll om pedagoger inte anmäler eftersom den handlingen, eller valet att inte anmäla, är en handling mot det barn som befinner sig i den svåra situationen.

Ambivalensen som pedagogerna resonerar kring förklaras enligt handlingsteorin med att det finns en tvekan om vad pedagogerna vill och/eller kan göra (Berglind 1995 s. 55). Handlingsteorin utgår ifrån att man ibland vet vad man vill och ibland inte, det vill säga att personen har motstridiga känslor inom sig (Berglind 1995 s. 55). Som jag tidigare nämnt kan det medföra handlingsförlamning (Berglind 1995 s. 53). Om det skulle vara så att personen vet vad hon vill (att anmäla), kan ambivalensen inför *hur* hon ska göra detta, medföra att handlingen uteblir (Berglind 1995 s. 58). Berglinds handlingsteori visar på flera frågetecken när det gäller ambivalensen. Det kan förklaras med att det finns en tvekan inom viljan, vilket skapar handlingsförlamningen. Om personen valt att förändra situationen och vet på vilket sätt hon ska göra detta, kan frågan om situationen verkligen kan förändras uppstå (Berglind 1995 s. 58). Om hon då känner att situationen inte kan förändras hamnar hon i en ny återvändsgränd och det kan resultera i en utebliven handling. Resultatet visar tydligt på den ambivalens pedagogerna känner inför valet att anmäla eller inte. Funderingar kring vilken hjälp barnet kan få om en anmälan görs finns hos pedagogerna, samtidigt som de gärna vill pröva att hjälpa barnet på förskolan, för att se om situationen förbättras. Liknande resonemang som visats i resultatet återkommer hos Hindberg, som menar att många pedagoger tror att problemet är tillfälligt och att det kan bli värre om socialtjänsten blir inkopplad (Hindberg 2001 s. 145). Av den enkla anledningen uteblir anmälningar.

Temat om konsekvenser har visat på den ambivalens som pedagoger upplever i och med sin anmälningsskyldighet. De är alla ense om att det utfaller konsekvenser oavsett om de som

pedagoger väljer att anmäla eller inte. Tyvärr har lagen om anmälningsskyldighet inget utrymme för ambivalens vilket innebär att en utebliven anmälan alltid är en aktiv handling mot det barn som far illa. För att anmälningarna ska öka behöver ett bättre stöd till anmälningsskyldiga pedagoger upprättas och i nästa tema kommer jag närmare beskriva pedagogernas avsaknad av detta stöd.

6.5 ”Från det att man gjort en anmälan vet man ingenting” (Anna, intervju 7)

Socialtjänsten arbetar dagligen med anmälningsskyldigheten medan den för pedagogerna är en skyldighet som de inte så ofta behöver använda sig av. Att anmäla till socialtjänsten är en ovan och obehaglig händelse som pedagoger måste förhålla sig till (Olsson 2009 s. 203). Något som flera pedagoger påpekar är att man vid osäkerhet om man ska anmäla eller inte kan ringa och rådfråga socialtjänsten. Det kan vara ett stöd både till de som pedagoger men även till barn som kanske inte annars blivit upptäckta. Viktigt vid samtal till socialtjänsten säger Birgitta, är att de som pedagoger inte ska uppge sitt namn, utan bara ringa och förklara vad de sett och rådfråga socialtjänsten om hur de ska gå tillväga. För att stödet till de utsatta barnen ska öka bör samarbetet mellan förskolan och socialtjänsten öka och Birgitta menar att det är viktigt att pedagoger vet om att de får ringa och rådfråga socialtjänsten anonymt. Hindberg menar att antalet fall som anmäls kan öka om ett samarbete mellan förskolan och socialtjänst ökar (Hindberg 2001 s. 150).

Att sakna insyn i socialtjänstens arbete beskrivs av flera av intervjupersonerna som oerhört jobbigt. Anna säger ”man vet ingenting!” (Anna, intervju 7). Carin berättar att hon inte ens visste om ett fax hon skickat en gång hade kommit fram och då skapas inte ett bättre förtroende mellan myndigheterna och förskolan. Sofia berättar att hon skulle vilja veta hur det går, och speciellt om hennes anmälan var skäligen så skulle en insyn i arbetet göra att hon lättare visste hur hon kunde hjälpa barnet. Carin menar att hon vill veta hur det går för familjerna idag. Två av pedagogerna berättar att de fått veta att socialtjänsten inte kommer gå vidare med de anmälningar de gjort. Marita jämför det som att locket bara las på och Anna undrar om socialtjänsten bara släpper allt om utredningen inte visade något? Lundén påpekar att det är av stor vikt att de fall som anmäls, faktiskt leder till att en utredning startas för att motivera att fler anmälningar görs (Lundén 2004 s. 64). Pedagogerna har alla flera frågetecken kring hur anmälningarna hos socialtjänsten behandlas, men de vet att de inte kan få reda på saker på grund av tystnadsplikten. Däremot anser alla pedagoger att insyn i socialtjänstens arbete

skulle underlätta deras eget fortsatta arbete med föräldrar och barn. Om pedagogerna fick insyn skulle de, enligt Anna, få veta hur föräldrarna reagerat och vad som sker här näst.

Både Marita och Birgitta talar om att de som pedagoger undrar varför de ska anmäla om de ändå inte märker en skillnad eller om de inte får ta del av socialtjänstens arbete. Marita säger ”vad är det för vits att anmäla om ingenting händer”? (Marita, intervju 1). Hon menar att det skulle vara av stor betydelse att hon som pedagog fick prata med någon efter en anmälan och få reda på vad hon gjort bra och vad hon kan göra annorlunda nästa gång. Denna frustration som pedagogerna upplever, förklarar Berglind med den besvikelse som uppstår i och med de starka känslor som de yttre och inre hindren medför (Berglind 1995 s. 77f). Hindren som pedagogerna upplever är att inte veta vad som händer efter att en anmälan lämnats till socialtjänsten och är alltså av yttre karaktär som pedagogerna inte själva kan påverka, vilka Berglind förklarar som institutionella, organisatoriska hinder (Berglind 1995 s. 56). Resultatet visar att det handlar om den tystnadsplikt som socialtjänsten har och som innebär att pedagogerna inte har insyn i arbetet. Frustrationen uppstår i och med att pedagogerna inte ser att barnets situation förändrats. Enligt Berglind kan det leda till aggression (Berglind 1995 s. 77f). De yttre hindren som enligt Berglind står utanför människors påverkan (Berglind 1995 s. 56f) kan i motsats till det Berglind hävdar i detta fall avlägsnas. Detta kan göras i och med att föräldrarna eventuellt lämnar sitt samtycke till att meddela pedagogen om utredningen, vilket innebär att de hinder som påverkar pedagogens insyn i socialtjänstens arbete undanröjs. Det är emellertid fortfarande ett hinder som står utanför pedagogens påverkan vilket kan resultera i att hindret inte undanröjs. Ovissheten pedagoger upplever över socialtjänstens arbete kan enligt Olsson leda till att anmälningar uteblir (Olsson 2009 s. 192). Undersökningar visar att pedagoger tror att det kan bli värre om socialtjänsten blir inkopplad (Hindberg 2001 s. 145), och de väljer då istället att vänta med anmälan eller att inte anmäla alls.

Att få feedback från socialtjänsten skulle enligt Hanna underlätta pedagogernas arbete nästa gång de skulle behöva anmäla. Hanna spekulerar, eftersom hon inte varit med om att anmäla, att om hon skulle få återkoppling från socialtjänsten skulle det ha betydelse nästa gång vid en eventuell anmälan. Om samarbetet mellan socialtjänsten och förskola ska bli bättre bör socialtjänsten återkoppla till förskolan vad som sker i en utredning (Olsson 2009 s. 205). Att lämna en anmälan till socialtjänsten kan göras utan att någon behöver kontaktas då anmälan kan göras skriftligt (Socialstyrelsen 2007 s. 11). Om socialtjänsten, efter att anmälan inkommit, inte behöver följa upp med uppgifter eller liknande, kan det utfalla så att

pedagogerna inte får reda på vad som händer med deras anmälan. Resultatet visar att alla pedagoger tycker detta är mycket jobbigt. Trots att Nilsson och Waldemarson menar att avsaknad av återkoppling i form av inga reaktioner är en slags återkoppling (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 112), menar pedagogerna att det är otillräckligt för att de ska göra flera anmälningar. Liksom Olsson (2009 s. 205), menar Hindberg, att ett samarbete mellan förskolan och socialtjänsten kan öka anmälningsbenägenheten (Hindberg 2001 s. 150). Om återkopplingen mellan sändare och mottagare är bristfällig kan samarbetet sättas på prov och kan ge upphov till en osäkerhet (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 112), i detta fall mellan förskolan och socialtjänsten. Återkopplingen är ett "kvitto" (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 111) på det pedagogerna gjort och Nilsson och Waldemarson menar att vi genom återkopplingen kan få reda på de effekter kommunikationen har (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 112). Som ett exempel på det Nilsson och Waldemarsson talar om återkoppling som ett "kvitto" för Birgitta samma resonemang under intervjun. Hon menar "att jag får ett kvitto på det jag gjorde var något bra" (Birgitta, intervju 2). Återkopplingen behövs för att pedagogerna ska våga ta steget nästa gång en anmälan ska göras. I anmälningssituationer påverkar det hur senare anmälningskyldiga fall hanteras.

Att anmälningar tar för lång tid att lösas ses från Annas sida som ett stort problem, samtidigt som hon förstår att det är många saker som måste undersökas. Hon berättar om en anmälan hon gjorde när en flicka var 1,5 år och först när flickan var 4 år flyttades hon till ett fosterhem och fick först då en trygghet i tillvaron. Annas oro rör vad barnet varit med om hela denna tid och hur det påverkar flickans fortsatta liv. Anna kände att en återkoppling från socialtjänsten hade varit mycket betydelsefullt i denna situation. Anna visar tydligt på frustrationen över att inte veta något och som tidigare nämnts, påpekar Nilsson och Waldemarson, att bristen på återkoppling i stor utsträckning påverkar relationen mellan sändaren och mottagaren (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 112). Författarna menar att sändare och mottagare måste lära sig lita på varandra om återkopplingen ska kunna blir bättre (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 113). Resultatet visar att tilliten till socialtjänsten är mycket låg och pedagogerna påpekar att det beror på den återkoppling och den bristfälliga insyn i socialtjänstens arbete de som pedagoger har. Likt Nilsson och Waldemarsson anser pedagogerna att ett bättre tillit mellan dem och socialtjänst skulle påverka fortsatt arbete.

Diskussionen mellan kollegor är mycket viktigt. Birgitta menar att det är viktigt att "vi samtalar om det som händer i arbetslagen" (Birgitta, intervju 2). Allas funderingar måste

samlas upp eftersom osäkerheten kan minska. Marita berättar att de talde mycket om det då hon gjorde sin anmälan och att hon fick mycket stöd av arbetsplatsen, som är mycket betydelsefullt. Fahrman menar att stödet från kollegor är mycket betydelsefullt och att pedagoger alltid bör rådfråga och diskutera med sina kollegor i dessa situationer (Fahrman 1993 s. 125). Diskussionen kollegor emellan eller som Nilsson och Waldemarsson menar mellan människor i stort, innebär att de genomgår en process där de sänder olika budskap till varandra (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 12). Kommunikationen innebär att man delar med sig någonting till andra och på så sätt gör det gemensamt (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 12). Kommunikationens betydelse för pedagogerna är med andra ord viktig för att de inte ska behöva bära på svåra upplevelser själva utan dela dessa med andra. Genom kommunikationen menar Nilsson och Waldemarson att ett budskap sänds mellan människor och att det görs gemensamt (Nilsson & Waldemarson 2007 s. 12). Nackdelen med detta menar Anna kan vara att andra man pratar med kan komma med förklaringar till varför något är på det ena eller andra viset. ”Ja, men... så kommer det bortförklaringar... det kan ju vara så här, man ser helt enkelt andra möjligheter som kan öka på ens tvivel” (Anna, intervju 7). Både för- och nackdelarna med kommunikation visar även Lundén i hennes studie. Hon menar att fördelen är att pedagogerna kan prata i arbetslaget men nackdelen är att oron över ett barn kan minskas i samtalet med kollegor (Lundén 2004 s. 54), exakt det som är Annas oro.

Även Hindberg betonar vikten av att upprätta stöd till de pedagoger som ska göra en anmälan (Hindberg 2001 s. 148). Som en del av stöd nämner hon att det är av stor betydelse att det finns en handlingsplan där det står vem pedagogerna ska vända sig till och hur de ska gå tillväga (Hindberg 2001 s. 148). Det som tydligt visats i resultatet är att flera av de förskolor där pedagogerna arbetar brister i dessa rutiner. Om det beror på att det är förskolan som brister eller på att pedagogerna inte är uppdaterade på att en handlingsplan finns, har jag ingen möjlighet att spekulera i, men där en handlingsplan saknas efterfrågas den av pedagogerna. Under endast två av intervjuerna framgick det att de hade en handlingsplan och Siv och Eivor var mycket insatta i hur den fungerade och för dem är den mycket betydelsefull om de skulle behöva göra en anmälan.

7. Avslutande diskussion

Mitt syfte med denna uppsats har varit att ta reda på hur pedagoger säger sig agera i relation till sin anmälningsskyldighet och att ta reda på vilka svårigheter de möter i samband med en

anmälan om att barn far illa. Mina frågeställningar som jag valde att ha med i denna studie var två stycken och formulerades på följande sätt;

- Har pedagoger i förskolan kännedom om anmälningsskyldigheten och hur resonerar de kring sin anmälningsskyldighet?
- Hur säger sig pedagogerna agera vid en eventuell anmälan och vilka svårigheter ser de?

I denna studie har jag har visat hur några pedagoger ställer sig i relation till sin anmälningsskyldighet genom att visa på den komplexitet denna skyldighet innebär för dem. Tyvärr uppstår flera hinder i mötet med barn som far illa, vilket har visat sig påverka pedagogernas handlingsutrymme. Vetskapen om anmälningsskyldigheten finns och om pedagogerna skulle välja att göra en anmälan vet de hur de skulle gå tillväga. Kunskapsbrist är inte det som är den största svårigheten med denna skyldighet. Snarare rör det sig om de emotionella aspekter och de konsekvenser som denna skyldighet för med sig. För att en förändring ska ske behöver pedagoger se att deras handlingar förändrar situationen för barnen och stödet till pedagogerna behöver öka i form av bättre samarbete mellan förskolan och socialtjänsten. Dessutom behöver man ge ett större utrymme för kompetensutveckling inom området samt ett större utrymme för att pedagogerna ska få ventilera sina åsikter med kollegor.

Resultatet visar att pedagogerna är medvetna om den skyldighet de har, dock med upplevelsen om att det är en mycket svårhanterlig förpliktelse. För att närmare skapa en förståelse för varför pedagoger anser att det är en svår uppgift de har, har jag konkretiserat de hinder som enligt pedagogerna står i vägen för att de ska kunna efterleva anmälningsskyldigheten efter gällande lagstiftning. De brister som somliga pedagoger uppvisar i form av vissa kunskapsbrister har i analysen visat sig bero på det som Berglind (1995 56f) kallar yttre hinder för handlande. De yttre hindren kan pedagogerna inte själva påverka i och med att de finns utanför de som individer. Kunskapen hos pedagogerna som deltagit i studien varierar. Brister i kunskapen om anmälningsskyldigheten kan härledas till dålig utbildning i ämnet under åren på lärarutbildningen och avsaknad av fortbildning under arbetet. De yttre hinder som pedagogerna kan stöta på i form av kunskapsbrist har visat sig i analysen kunna leda till inre hinder i form av osäkerhet. De yttre och inre hindren står således i relation till varandra. De inre hindren har i analysen av resultatet visat sig kunnat undanröjas i och med att pedagogerna rådfrågar kollegor och socialtjänst vid osäkerhet om en anmälan ska göras eller

inte. En slutsats som då kan härledas efter detta resonemang är att pedagogerna inte ser den eventuella kunskapsbristen som ett hinder de inte kan bemästra. De som inte fått den djupare kunskapen under utbildningen kan trots det fullgöra sin anmälningsskyldighet, då kunskapen inte är det största hindret för att anmäla då barn far illa.

Skollagen och läroplanen för förskolan (Lpfö 1998) berör ämnet om anmälningsskyldighet mycket ytligt i mina ögon. Skollagen beskriver att förskoleverksamheten ska samverka med andra organisationer om barn far illa eller riskerar att fara illa (1 kap. Allmänna föreskrifter 2 a §). Läroplanen talar inte om pedagogens skyldighet utan om att arbetslaget ska ge stimulans och stöd till barn i svårigheter (Lpfö 1998 s. 10). Båda dessa styrdokument bygger på ett bra samarbete mellan kollegor och bygger på att det finns en så kallad handlingsplan för hur man ska arbeta i situationer då barn far illa. Problem uppstår om det inte finns en handlingsplan för hur pedagoger ska handla i svåra situationer. Min studie visar att det på två förskolor finns en handlingsplan, medan det på fyra inte finns någon. Om det beror på att det inte finns någon upptryckt eller att pedagogerna inte känner till någon, kan jag tyvärr inte spekulera i. Däremot har det under intervjuerna framkommit att det finns ett önskemål om att det skulle finnas en handlingsplan. Jag tror att när människor inte vet hur de ska hantera en situation är det lätt att de struntar i det eller blir handlingsförlamade. Skulle handlingsplaner utifrån skollag och läroplan finnas på förskolorna skulle kanske en viss del av osäkerheten kunna undanröjas.

Andra svårigheter är att den kommunikation som Nilsson och Waldemarson (2007) menar går ut på att budskap sänds mellan människor. I analysen av mitt resultat har det visat sig kunna leda till att anmälningar inte kommer till socialtjänstens kännedom. Osäkerheten en pedagog känner inför en anmälan har i analysen av resultatet visat sig kunna undanröjas i och med att pedagogen talar med kollegor eller socialtjänst. Dock har analysen också visat att samtalen med kollegorna kan förändra osäkerheten till ett ställningstagande mot det man själv sett då det kan tonas ner i diskussionen mellan kollegor. En allvarlig konsekvens av detta är att den misstanken som fanns, som enligt lagstiftningen skulle anmälas, tonas ner och innebär att barnet som kanske behövde hjälp, inte får den hjälpen. En balans måste infinna sig i de diskussioner som är nödvändiga kollegor emellan. Är en pedagog oroad för att ett barn far illa ska inte en diskussion leda till att en anmälan uteblir utan istället ska den leda till att pedagogen får stöd, hjälp och råd av arbetslag och kollegor.

Mitt resultat liknar i stort det som flera andra forskare kommit fram till i sina studier vilket visar på att problemen med anmälningsskyldigheten inte är nya. Om en förändring inte sker kommer även framtidens studier om anmälningsskyldigheten att visa på samma resultat. En förändring måste ske om fall där barn far illa ska anmälas. Samhället förutsätter att pedagogerna följer lagen om anmälningsskyldighet, men som mitt resultat visar har pedagogerna inte alla de förutsättningar som krävs för att de ska kunna göra det, bland annat i och med den osäkerhet som kan kopplas samman med vissa kunskapsbrister. Andra förutsättningar som saknas är samarbetet med socialtjänsten som efterfrågas av pedagogerna och som flera forskare, bland annat Olsson (2009) och Hindberg (2001), menar kan öka anmälningsbenägenheten. Jag tycker att det är viktigt att visa på ovanstående resonemang som visar att det som flera forskare menar kan öka anmälningsskyldigheten, upplevs som en brist av pedagogerna. Resultatet visar att den största orsaken till att pedagogerna vill öka samarbetet med socialtjänsten är för att få reda på hur det går med barnet. Att inte veta hur barnet upplever situationen och att inte veta hur anmälan påverkar barnet upplevs som enormt ansträngande. Frågan uppkommer dock om anmälningarna skulle öka om kunskapen och samarbetet mellan socialtjänst och förskola skulle öka och förändras till det bättre, eller skulle andra hinder i form av rädslor fortsätta att påverka att anmälningar uteblir? Jag tror att det är mer realistiskt att tro att det senare är det som påverkar om anmälningar görs eller inte. Anledningen till att många fall inte kommer till socialtjänstens kännedom beror följaktligen inte endast på bristande samarbete mellan socialtjänst och förskola. Begrepp som blir tydliga i mitt resultat, uppkommer när pedagogerna berättar om sin oro. Några av dessa är; ”ont i magen”, ”rädsla”, ”hotad”, ”obehaglig”, ”kränkta” och ”ställa till saker inom familjen”. Det är dessa begrepp i större utsträckning, som enligt mig, skapar de hinder för handlandet som påverkar att anmälningar uteblir.

Genom ovanstående resonemang vill jag belysa komplexiteten i pedagogers anmälningsskyldighet. I de fall pedagoger vill handla eller kan handla, behöver det inte betyda att de gör det. Viljan att handla eller förmågan att kunna handla är inte ett villkor för att en handling utförs. Att viljan till handling finns tvivlar jag inte på när jag under mina intervjuer pratat med pedagogerna, men det behöver som sagt inte vara ett villkor för anmälningar. Däremot bör uppmärksammas att om kunskapen finns att anmäla är det alltid viljan som påverkar om en anmälan görs eller inte. Samma resonemang har visat sig från Berglind (1995) över att vi människor alltid har ett val om vi har den fysiska möjligheten. Kan en pedagog anmäla, och det kan hon då jag tidigare visat att det inte är kunskapsbegränsningar som

påverkar, återstår bara frågan om hon vill. Vill hon inte, blir utgången ofta självklar, anmälan görs inte. Ibland kan utgången bli en annan, trots att pedagogerna inte vill. Då handlar det om vetskapen om den skyldighet pedagoger har och att hon använder den på bästa sätt trots oro och rädslor för de negativa konsekvenserna. Jag vill emellertid belysa problematiken med att inte anmäla när pedagoger egentligen vill. Ett val att inte handla är ett val och en aktiv handling, vilket även Ljusberg (2008) påpekat när anmälningar uteblir. När vi gör ett val, oavsett vilket så väljer vi alltid bort något annat. Trots det upplever jag att pedagogerna ofta inte känner att de har ett val som utmynnar i något bra. Oavsett vilket val de gör medför det negativa konsekvenser, vilket skrämmer och leder till uteblivna anmälningar. Det ska betonas också att det egentligen inte handlar om ett val som pedagogerna har eller inte. Alla som arbetar med barn har en skyldighet, som innebär att det inte finns en möjlighet att välja mellan vilket alternativ som är bättre än det andra. En skyldighet är en skyldighet och det går varken att blunda för den eller att gå andra vägar för att undvika den.

Analysen av mitt resultat visar på ytterligare en svårighet, nämligen att olika signaler på att barn far illa faller inom pedagogernas handlingsutrymme på olika sätt. Tecken på misshandel och sexuella övergrepp anmäls i större utsträckning än tecken på att barn är smutsiga. En möjlig förklaring som går att göra utifrån Lundéns avhandling (2004) är att pedagoger tolkar signaler på olika sätt. En så kallad snävare tolkning görs om barns utveckling är i fara (Lundén 2004 s. 57), vilket trots gällande lagstiftning i mindre utsträckning leder till att anmälningar görs (Lundén 2004 s. 58). Enligt anmälningsskyldigheten, SOL, ska anmälningar göras när det finns misstankar om att barn far illa och detta skulle Lundén beskriva som att det ska göras i en vidare tolkning för att säkra barns utveckling (Lundén 2004 s. 57). Risken med den snävare tolkningen innebär således att anmälningar endast görs i de fall när barnens utveckling är i fara och inte i den vidare tolkningen för att trygga barns utveckling. En slutsats till varför pedagoger i större utsträckning väljer den snävare tolkningen kan vara de definitionssvårigheter av begrepp som *barn som far illa* och *vid minsta misstanke*. Resultatet har även visat på pedagogernas medvetenhet kring svårigheter med att definiera begreppen *barn som far illa* och *vid minsta misstanke*. Olikheterna i tolkning och definitioner av begreppen kan härledas till egna erfarenheter, kontext och tyckande. Det som en pedagog anser är ett tecken på att ett barn far illa behöver inte enligt en annan tyda på samma sak. I slutändan uppstår en dissonans mellan lagstiftningen och praktiken, vilken behöver avlägsnas om pedagogerna ska kunna använda sin anmälningsskyldighet i överensstämmelse med den lagstiftning som gäller. För att överbrygga dessa hinder behöver definitionen av gällande

begrepp förtydligas och göras gemensamma. Detta behöver göras för alla de pedagoger som står inför valet att själva definiera vad begreppet betyder och om det hamnar inom ramen för deras handlingsutrymme eller inte.

Lagstiftningen tillåter inte yrkesverksamma att vara anonyma i sin anmälan, men som resultatet visar tillåts pedagogerna vara så anonyma som det bara går i och med att rektor formellt skriver under anmälan. För vissa pedagoger är detta tillräckligt medan andra önskar att en förändring sker. Jag tror att vetskapen om att pedagoger inte får anmäla anonymt undermedvetet bidrar till rädsla över att anmäla. Någonstans påverkar det hur de som pedagoger ska kunna stå till svars för sina handlingar. Då allmänheten kan vara anonym, borde en anmälan som rent konkret kommer från allmänheten, tros kunna komma från förskolan, och då blir utgången densamma som om anmälan skulle komma från förskolan. Möjligtvis är det lättare för pedagogerna att då hävda att de inte anmält, men samtidigt uppstår ändå samma obehagliga situation i mötet med den som blivit anmäld.

Samtidigt som pedagogerna säger sig vara positiva till sin anmälningsskyldighet visar analysen att de är ambivalenta. De svårigheter som de stöter på i och med att misstänka att ett barn far illa väcker flera känslor hos pedagogerna. Anmälningsskyldigheten är lagstiftad vilket i analysen har visat sig kunna ses som ett exempel på ett tydligt krav från omgivningen. Detta borde betyda att vi handlar när vi har kravet från omgivningen på oss. Trots kravet från omgivningen, från gällande lagstiftning, har min studie visat att känslorna styr. Pedagogernas ambivalens kan enligt handlingsteorin leda till handlingsförlamning. Tyvärr hjälper inte handlingsteorin mig ända fram i förståelsen av pedagogernas känslor. Enligt handlingsteorin kan jag konstatera att pedagogerna både kan och vill anmäla när ett barn far illa. Enligt teorin skulle detta betyda att en anmälan görs, men här går teori och praktik inte att koppla ihop. Anmälningar uteblir eftersom pedagogerna inte vill av känslomässiga skäl. Det ska sägas att vissa av dem gör det ändå, trots rädslan för eventuella konsekvenser. Handlingsteorins hinder för handlandet tar egentligen ingen hänsyn till de känslomässiga aspekter för att man inte vill handla utan då finns det ofta en annan orsak till varför handlingar uteblir.

Lagen om anmälningsskyldighet SOL, ger inget utrymme för ambivalens trots att pedagogerna lever i den. Frågan är om man kan skapa ett utrymme för ambivalensen eller går inte det då lagen inte tillåter det? Går det inte att tillåta ambivalens uppstår nästa fråga; Hur ska pedagoger som är osäkra kunna motiveras att anmäla när rädslan för vad som kan hända

med dem och den egna familjen väger ganska tungt? Det uppstår ett etiskt dilemma då pedagogerna är skyldiga att anmäla samtidigt som de oroar sig för konsekvenserna. Jag tror att motivationen att anmäla kan öka om pedagogerna skulle se att deras anmälningsskyldighet faktiskt gör skillnad. I dagsläget, när insynen i socialtjänstens arbete och återkopplingen från samma myndighet brister, uppfattas pedagogernas arbete som meningslöst av dem själva. I resultatet har det visat sig att pedagogerna frågar sig varför de ska anmäla när de inte märker en skillnad. Det finns flera frågetecken kring denna fråga och denna studie kan långt ifrån svara på alla frågor som skulle behöva besvaras, men framtida studier kan förhoppningsvis svara på några av dessa. Ordet anmälningsskyldighet och ordet anmälan behöver göras mindre skrämmande för att öka anmälningarna. Rädsla för eventuella konsekvenser ska inte hindra en pedagog från att hjälpa ett barn som far illa. Eller som Sofia uttrycker saken; ”man ska ju göra det för barnets bästa, man måste ha det i fokus hela tiden... det är det primära, utgångspunkten” (Sofia, intervju 6).

8. Litteraturlista

Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj 1994. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur. Lund

Benjaminsson, Carin 2008. "Barn och emotionell utsatthet" i *Barn i utsatta livssituationer*

Brodin, Jane (red) 2008. Gleerups. Malmö.

Berglind, Hans 1995. *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Natur och Kultur. Borås

Brodin, Jane (red) 2008. "Barn av sin tid" i *Barn i utsatta livssituationer* Brodin, Jane (red) 2008. Gleerups. Malmö

Fahrman, Monica 1993. *Barn i kris*. Studentlitteratur. Lund

Hindberg, Barbro 2001. *När omsorgen sviktar. Om barns utsatthet och samhällets ansvar*. Rädda Barnen. Centraltryckeriet. Borås

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund

Larsen, Ann Kristin 2007. *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Gleerups. Malmö

Ljusberg, Anna-Lena 2008. "Barn som far illa och anmälningsplikt" i *Barn i utsatta livssituationer* Brodin, Jane (red) 2008. Gleerups. Malmö

Lundén, Karin 2004. *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn*. Avhandling Psykologiska institutionen. Göteborgs universitet. Kompendiet. Göteborg

Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-Karin 2007. *Kommunikation, Samspel mellan människor*. Studentlitteratur. Lund

Olsson, Staffan 2009. *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Studentlitteratur. Lund

Strander, Kerstin 2008. "Goda pedagogiska miljöer - fristad och utmaning" i *Barn i utsatta livssituationer* Brodin, Jane (red) 2008. Gleerups. Malmö

Stukát, Staffan 2005. *Att skriva examensarbetet inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur. Lund.

Thomassen, Magdalene 2007. *Vetenskap, kunskap och praxis*. Gleerups. Malmö

Annan litteratur och elektroniska källor

Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn. 2007 Handbok från Socialstyrelsen

Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning. 2002. CM Gruppen. Vetenskapsrådet Stockholm

Lärarens handbok 2004. Innehållande skollag, läroplaner, yrkesetiska principer och FN.s barnkonvention. Lärarförbundet. Solna

Läroplanen för förskolan 1998, Lpfö 98. Skolverket.

Skollagen 1 kap. Allmänna föreskrifter 2 a §. Skolverkets hemsida besökt 2010-11-04

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100#K1>

Otrycka källor

Intervju 1 med Marita den 13/10- 2010

Intervju 2 med Birgitta den 13/10- 2010

Intervju 3 med Hanna den 13/10- 2010

Intervju 4 med Siv och Eivor den 14/10- 2010

Intervju 5 med Carin den 15/10- 2010

Intervju 6 med Sofia den 21/10- 2010

Intervju 7 med Anna den 26/10- 2010

9. Bilagor

9.1 Information inför kommande intervjuer

Jag (Jennie Birelius) har som skyldighet att informera Er (deltagarna i min studie) enligt vissa krav. Jag kommer i denna text peka på fyra olika huvudkrav och förklara vad dessa innebär för mitt och Ert samarbete.

Informationskravet – Syftet med mitt examensarbete är att ta reda på hur pedagoger tänker kring och arbetar med anmälningsplikten. Södertörns Högskola står bakom studien då jag studerar på denna högskola och det är där jag kommer att lägga fram mitt arbete senare i höst/vinter 2010. Det material som framkommer under materialinsamlingen (som kommer att ske genom kvalitativa intervjuer med ett antal pedagoger) kommer användas enbart för min studie för att skapa en bredare förståelse om anmälningsplikten. Deltagandet i studien är helt frivilligt och när som helst under studien har Ni som deltar rätt att avbryta. Deltagarna kommer även vara helt anonyma. De kvalitativa intervjuerna kommer att bandas med hjälp av en diktafon för att jag (Jennie Birelius) ska ha lättare att sammanställa materialet och för att materialet ska vara så sanningsenligt som möjligt. De inspelade banden kommer efter studiens gång raderas.

Samtyckeskravet – Ni (deltagarna i studien) har själva rätt att bestämma över Er medverkan. Detta bör göras muntligt eller skriftligt till forskaren (i detta fall Jennie Birelius) innan intervjuer påbörjas så att Ni är helt införstådda i vad studien har för syfte innan Ni ger Ert samtycke att delta. Ni som deltar har själva rätt att bestämma om, hur länge och på vilka villkor Ni deltar i studien.

Konfidentialitetskravet – Deltagarna i studien och forskningsmaterialet kommer att anonymiseras. Namn, arbetsplats och kännetecknande detaljer kommer ändras för att man inte ska kunna spåra vem som deltagit eller vart studien genomförts. Alla uppgifter kommer att förvaras på ett sätt så obehöriga inte kan ta del av det. Vidare kommer materialet (som inte används i examensarbetet) efter att studien är klar förstöras.

Nyttjandekravet – De uppgifter som samlas in kommer enbart att användas i forskningssyfte för denna studie om anmälningsplikt. Efter studien kommer materialet (anteckningar, bandinspelningar etc) förstöras så det inte går att använda det till andra ändamål.

9.2 Intervjuguide

- Börja med att fråga om intervjupersonen fått mitt mail om forskningsetik. Annars be intervjupersonen läsa igenom den bifogade lappen innan jag börjar.
- Berätta sedan kort om vad jag studerar och tacka deltagarna för att de ställer upp för en intervju. Berätta om att jag kommer att spela in intervjun så att de med säkerhet fått veta det och även om anonymiteten.

Bakgrundsfrågor

- 1) Har Du/Ni några frågor innan vi börjar?
- 2) Vad har Du/Ni för utbildning?
- 3) Hur länge har Du/Ni arbetat som förskolelärare?

Kunskap

- 4) Kan Du/Ni berätta hur Du/Ni fått kännedom om vad anmälningsplikten är för något?
- 5) Vad innebär anmälningsplikten för Dig/Er?
- 6) Hur definierar Du/Ni begreppet "barn som far illa"?
- 7) Vilka tecken på att ett barn far illa skulle göra att Du/Ni funderade på att göra en anmälan?
- 8) Om Du/Ni skulle behöva göra en anmälan om misstanke att ett barn far illa, kan Du/Ni berätta hur skulle Du/Ni då gå till väga?

Rutiner och stöd

- 9) Har förskolan några särskilda rutiner eller en handlingsplan när det gäller tillvägagångssättet för en anmälan? Hur ser sådana rutiner eller en sådan arbetsplan ut? Skulle det behövas om det inte finns?
- 10) Kan Du/Ni berätta om förskolelärare som ska anmäla att ett barn far illa, får de något stöd av arbetsplatsen? Hur ser det i så fall ut?
- 11) Finns det någon på förskolan som är mer ansvarig som man som pedagog kan vända sig till vid en misstanke om att ett barn far illa? Är det någon som har det yttersta ansvaret för att skriva under anmälan?
- 12) Vilket stöd känner Du att Du som förskolelärare kan ge till utsatta barn, barn som far illa?
- 13) Vilket stöd tycker Du att dessa barn skulle behöva få, vilket stöd vill Du kunna ge?

14) Vilket stöd kan förskolan ge utsatta barn? Är detta stöd tillräckligt enligt Dig eller skulle Du vilja se att det ändrades på något sätt?

Svårigheter

15) Har Du/Ni varit med om att göra en anmälan?

16) Kan Du/Ni berätta något om den utanför sekretessen? Dina/Era egna känslor?

17) Har du någon gång ångrat att Du/Ni gjort en anmälan eller inte? Varför?

18) Vilka känslor upplever Du/Ni att man kan få innan man ska göra en anmälan? Känner Du/Ni att det finns några svårigheter eller något som oroar Dig/Er för att göra en anmälan?

19) Vilka känslor upplever Du/Ni att en anmälan för med sig? Finns det något som oroar efter att man gjort en anmälan?

20) Vad skulle det betyda om Du/Ni skulle få ta del av socialtjänstens arbete efter en anmälan eller få en uppföljning från socialtjänsten om deras arbete kring den anmälan Du/Ni gjort?

21) Känner Du/Ni att det skulle behöva finnas någon som man kan vända sig till för att prata efter att man gjort en anmälan. Varför?

22) Känner Du/Ni att det finns några konsekvenser vid en anmälan eller vid en utebliven anmälan? Vilka i så fall?

23) Tror Du/Ni att det finns ett samband mellan att anmälningar uteblir och att man känner svårigheter med att anmäla? Om ja – Varför?

24) Skulle det kunna bli annorlunda om de i tjänsten skulle få anmäla anonymt?

25) Har Du/Ni några frågor eller något Du/Ni vill tillägga innan vi avslutar intervjun?

26) TACK för att Du/Ni ställde upp!!